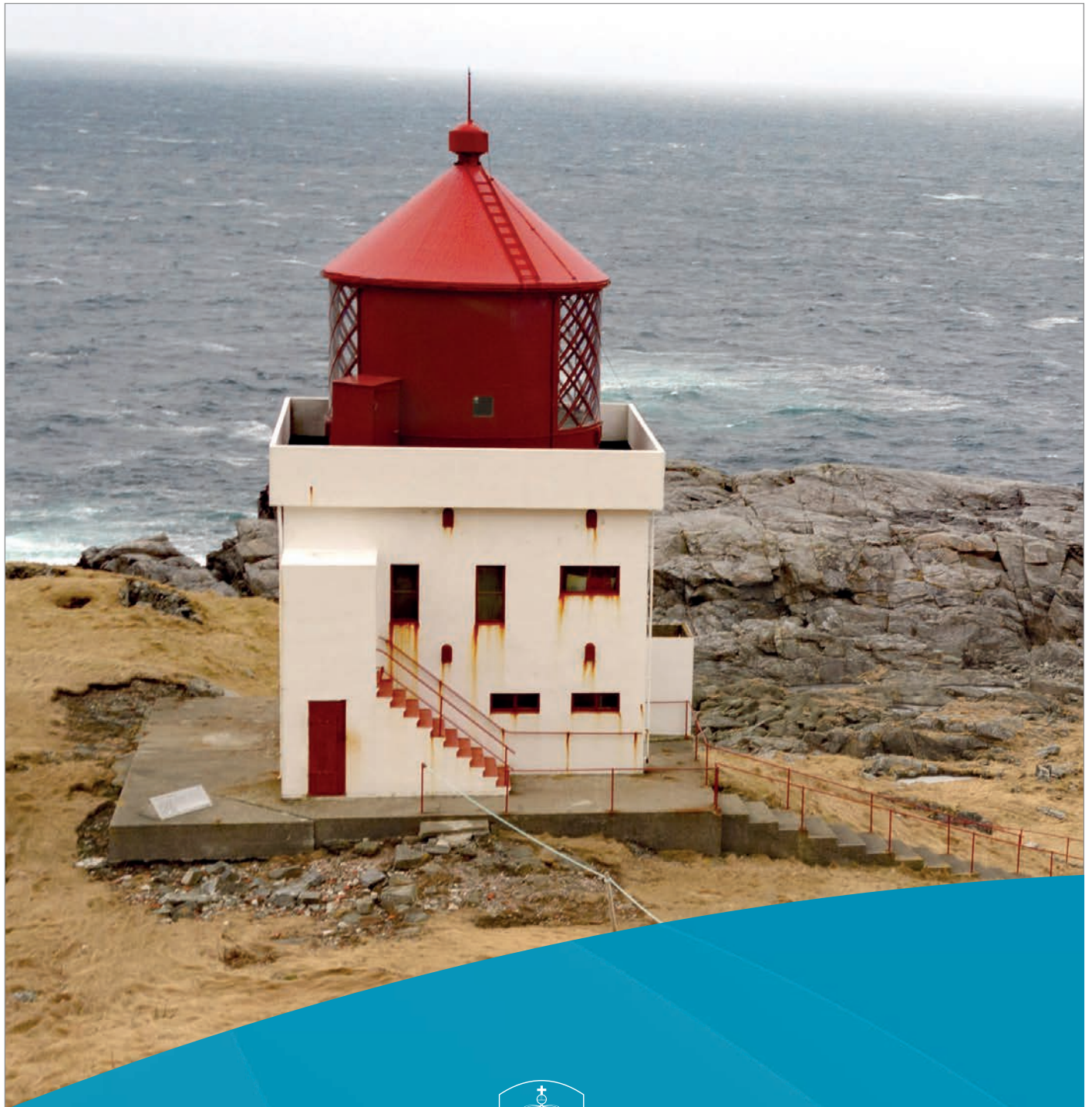

FORVALTNINGSPLAN FOR RUNDE FYRSTASJON

HERØY KOMMUNE • MØRE OG ROMSDAL FYLKE

KYSTVERKET

INNHold

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner	3
Innledning	3
Fredningsprosessen	3
Fredning av bygningene	3
Fredning av området som helhet	3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen	3
Vernemyndighet	3
Kravet om forvaltningsplan	3
Hensikten med forvaltningsplanen	3
Ny bruk – på fyrenes premisser	4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere	4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen	5
Formidling	5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene	5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider	6
Krav til håndverkere	6
Veiledere for vedlikehold	6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold	6
Grunnholdninger til vern	6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper	6
Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper	6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer	7
Tilbakeføring	7

SPESEIELL DEL

Runde fyrstasjon	8
Kart og situasjonskart	9
Kart over fuglefredningsområdene	10
Kart over det fredete området	11
Faktaopplysninger om Runde fyrstasjon	12

Bygningspresentasjoner

1. Fyr (tidligere plassering av kullfyr fra 1825)	14
2. Tårnfot av tidligere støpejernstårn fra 1858	19
3. Bolig for betjening, tidligere fyrvokterbolig	22
4. Tidligere bolig for betjening	28
9. Fjøs og låve	35
10. Oljebod og vedbod	39
11. Tidligere smie	42
Naust	44

Det fredete området	47
----------------------------	-----------

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner	48
--	-----------

Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Runde fyrstasjon	49
--	-----------

Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Runde fyrstasjon	63
--	-----------

Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Runde fyrstasjon	
--	--

1. Fyr (tidligere plassering av kullfyr fra 1825)	64
2. Tårnfot av tidligere støpejernstårn fra 1858	66
3. Bolig for betjening, tidligere fyrvokterbolig	67
4. Tidligere bolig for betjening	69
9. Fjøs og låve	71
10. Oljebod og vedbod	73
11. Tidligere smie	75
Naust	76

Forsidefoto: Kystverkmusea 20.6.2017; Andre foto i den spesielle delen: Kystverket og Kystverkmusea fra samme dato, hvis ikke annet er markert.

Denne forvaltningsplanen erstatter tidligere forvaltningsplan av 05.05.2014.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av "Nasjonal verneplan for fyrstasjoner", som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at "vern gjennom bruk" vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygnings-elementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle

materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerdet, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fireiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvar for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fireiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje... men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større

vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Staten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreieendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens interesser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjetttrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreieendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil

være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidlingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Veiledere for vedlikehold

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i egne veiledere for vedlikehold, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide slike veiledere. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. Veiledere for vedlikehold bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om de naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlede kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål,

byggeskikk og håndverksteknikker.

Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske "arkivet" er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført "vedlikeholdsarbeid" på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører avskalling og råteskader, eller utskifting av opprinnelige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvaltningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autenticitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av "tidens tann" er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholdsarbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/istandssettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

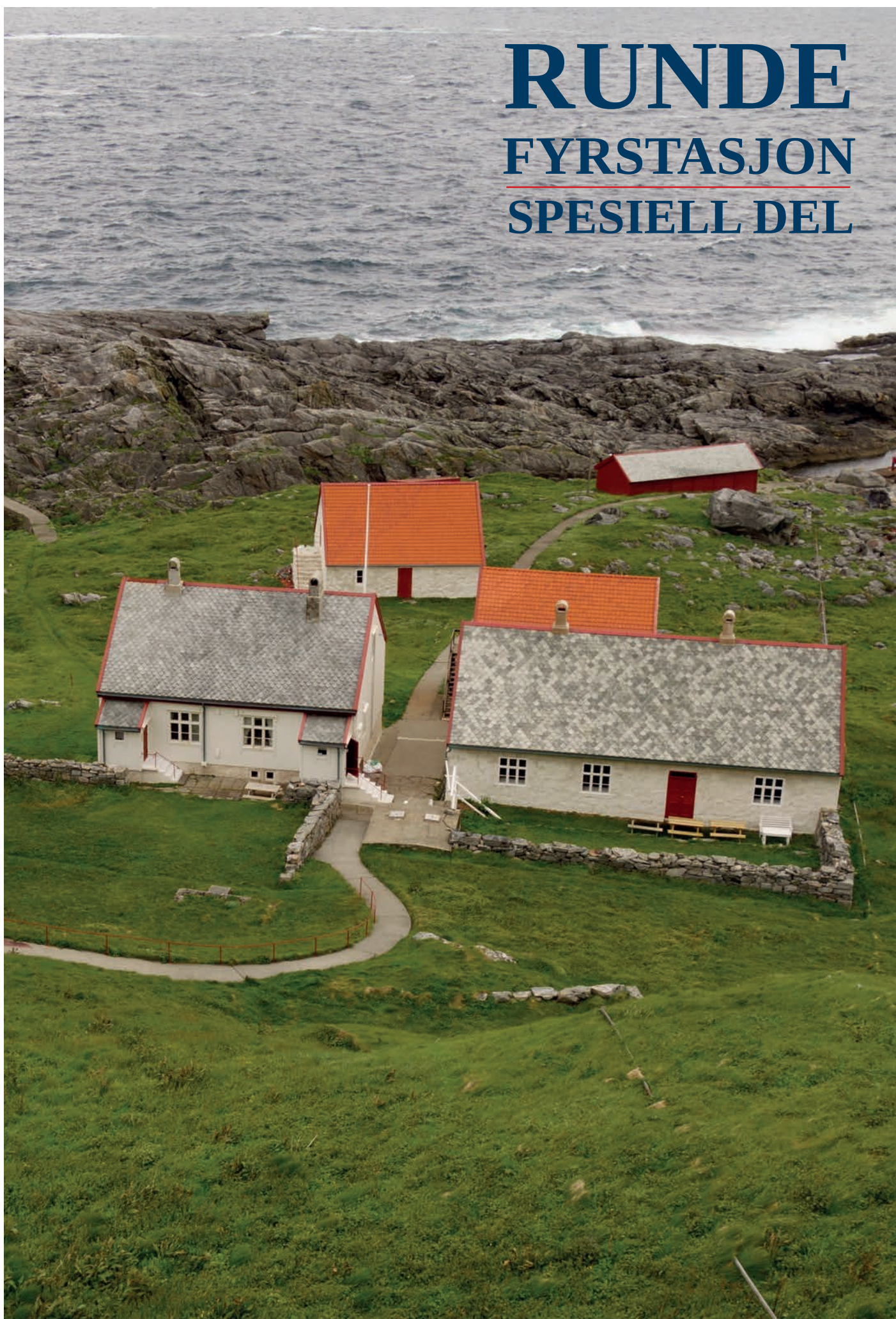
Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

RUNDE FYRSTASJON FYSJON SPESIELL DEL

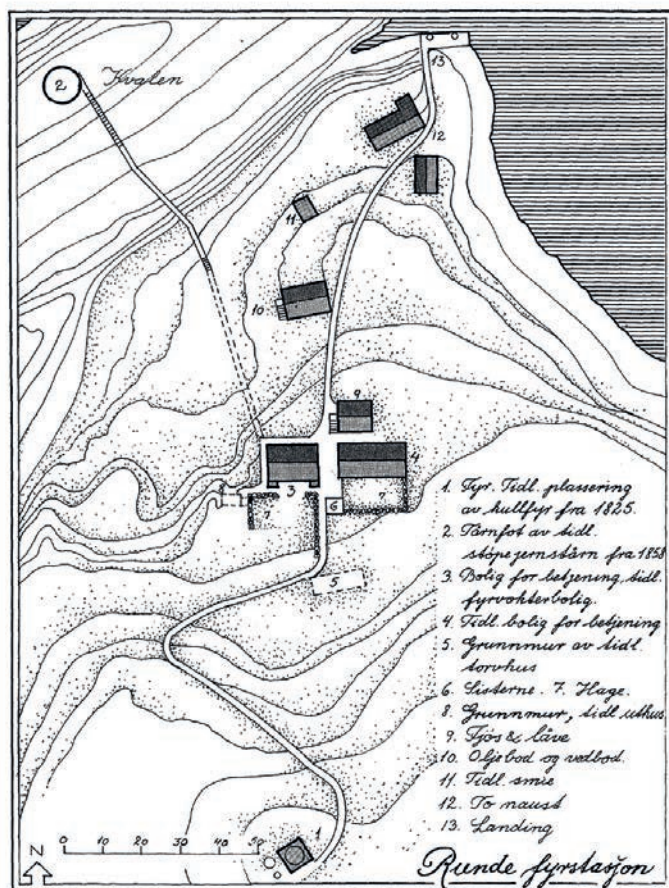

Kart

Situasjonskart

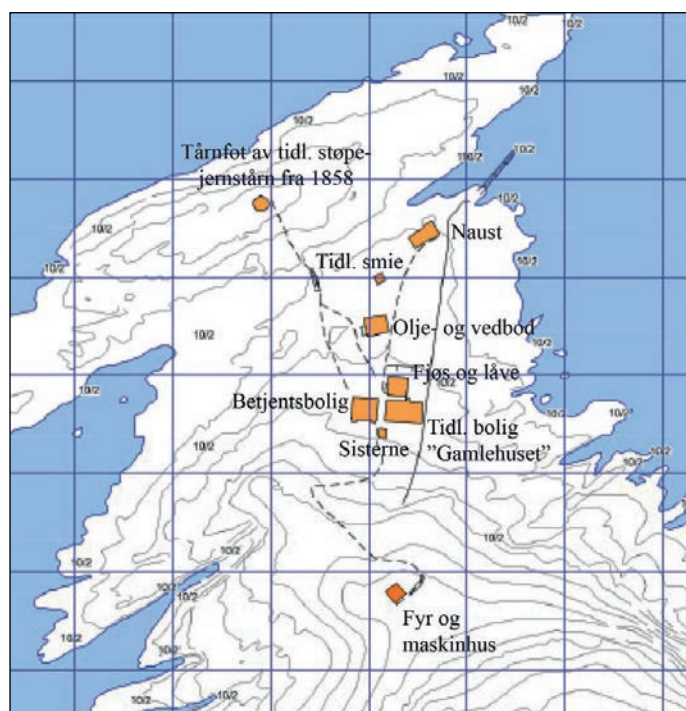
Hentet fra fredningsvedtaket.

Tegning: Sven Poulsson.

Tegning etter krocki fra 1954.

Situasjonskart 2018

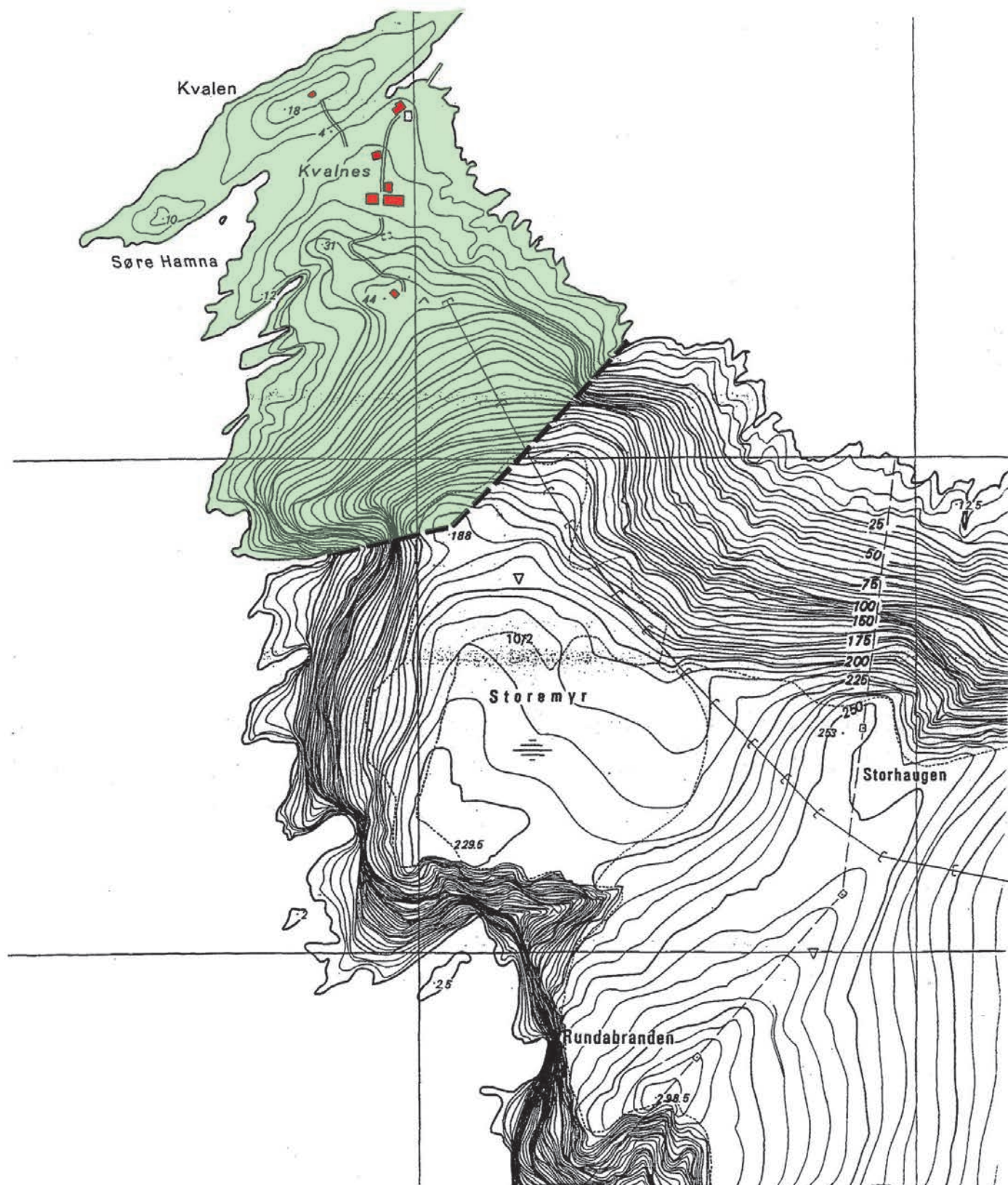
Fuglefredningsområdene og naturreservatet.

Fyrstasjonen sett fra turstien ned fra fjellet.

Kart over fredningsområdet ved Runde fyrstasjon:

RUNDE FYRSTASJON - GNR. 10 BNR. 2 (STATEN V/ KYSTVERKET)
HERØY KOMMUNE

— — — — — AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

26. APRIL 1999, RIKSANTIKVAREN

Handwritten signature

Faktaopplysninger om Runde fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1767 (privat), 1807 (offentlig)	
Fylke	Møre og Romsdal	Region	Kystverket Midt-Norge
Kommune		1515 Herøy	
Fyrlistennummer		327000	
Dato for fredningsvedtak		28. juni 2001	
Andre vernebestemmelser		Fyrstasjonen grenser opp til fuglefredningsområdet og naturreservat: Forskrift om vern for 4 fuglefredningsområder og vern av fuglelivet på og omkring Runde i Herøy og Ulstein kommunar, Møre og Romsdal. FOR-1981-04-30-4823. Forskrift om fredning av Goksøyrrmyrane naturreservat, Herøy kommune, Møre og Romsdal. FOR-1996-12-13-1217.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		515 / 10 / 2	
Nummer i Askeladden	87254	Grunneier	Privat grunneier
Utleie		Ålesund og Sunnmøre Turistforening	

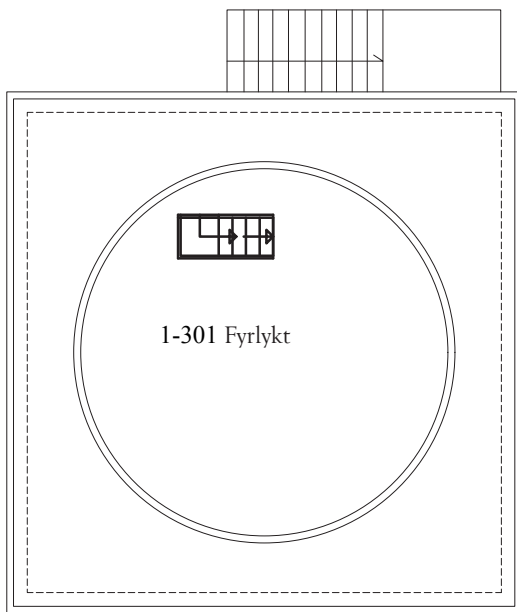
Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Askeladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyr	Intakt	179393085	87254-1	Klasse 1, kulturminneloven § 15	Fredning gjelder bygningens eksteriør og interiør.
2	Tårnfot av tidl.støpe-jernstårn fra 1858	Ruin	179420120	87254-2	Klasse 1, kml § 15	Fredning gjelder bygningens eksteriør
3	Bolig for betjening, tidl. fyrvokterbolig	Intakt	179393093	87254-3	Klasse 1, kml § 15	Fredning gjelder bygningens eksteriør og interiør.
4	Tidl. bolig	Intakt	179393107	87254-4	Klasse 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør og interiør.
9	Fjøs og låve	Intakt	179393115	87254-5	Klasse 1, kml § 15	Fredning gjelder bygningens eksteriør og interiør.
10	Oljebod og vedbod	Intakt	179393123	87254-6	Klasse 1, kml § 15	Fredning gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.
11	Tidl. smie	Intakt	179420112	87254-7	Klasse 1, kml § 15	Samme som over
	Naust nordre	Intakt			Klasse 1, kml § 19	Ikke i Askeladden. Fredet som del av områdefredning.
	Det fredete området				Klasse 1, kml § 19	Fredningen omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter deler av eiendommen på gnr.10 bnr. 2. Områdegrensen går fra det høyeste punktet på fjellet sør for fyrstasjonen og ned til vikene henholdsvis vest og nordøst for fjelltoppen. Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart dat. 26. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel

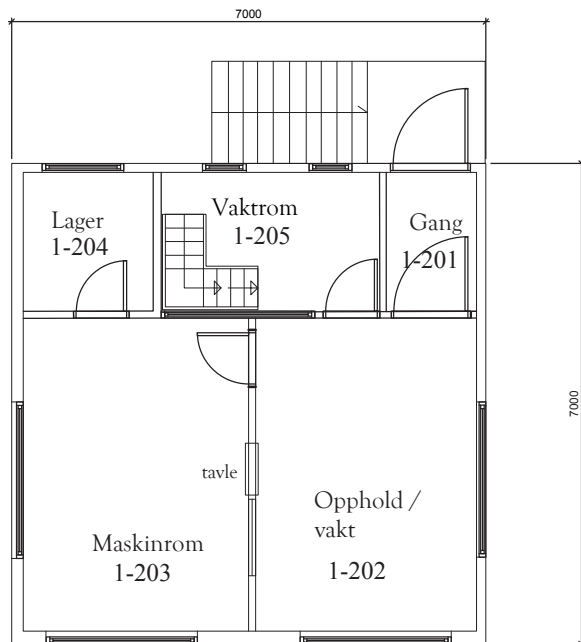
Litt om fyrstasjonens historikk	Fyrstasjonen ble opprettet i 1767 og er et kystfyr. Fyrstasjonen har en lang historie med mange utviklingstrinn. I 1826 ble fyret ombygd til et lukket kullblussfyr, som i 1858 ble erstattet av et høyt støpejernstårn. Kullblussfyret ble slukket som det sannsynligvis nest siste i Europa før Villa fyrstasjon i Nord-Trøndelag. I 1910 ble det satt opp en større lykt på støpejernstårnet, og øverste delen av tårnet ble flyttet til Sklinna fyrstasjon i Nord-Trøndelag. I 1935 ble kullblussfyret sprengt vekk slik at nåværende betongtårn kunne bygges på samme sted. Lykten fra støpejernstårnet ble flyttet over på betongtårnet. Nederste del av støpejernstårnet er bevart. Boliger og uthus ligger samlet et stykke nedenfor fyrbygningen. Oljebod og tidligere smie ligger ved veien ned mot landingen. Landingsforholdene er vanskelige. Et naust er bygget opp på nytt etter at fyrstasjonens to naust ble tatt av storm vinteren 1998. Fyrstasjonen ligger i nærheten av Rundebranden.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kml §15 (bygninger) og §19 (området). Fyrstasjonen grenser opp til fuglefredningsområde og naturreservat.
Formålet med fredningen	Formålet med fredningen av Runde fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.
Fra Riksantikvarens frednings-begrunnelse	Fyrstasjonen er en av landets eldste med en mangfoldig historie som delvis kan avleses i dagens anlegg. De forskjellige bygningene og andre anlegg fra ulike tider, viser flere sider ved driften av fyrstasjonen. Anlegget som helhet har arkitektoniske kvaliteter med de knapt detaljerte og enkle bygningskroppene. Fyrstasjonens rike sammensetning og beliggenheten i de dramatiske naturomgivelsene, gjør Runde til en svært verneverdig fyrstasjon. Det er spesielt fyrstasjonens mangfoldige historie Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder anleggets verneverdi. Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området, i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Runde fyrstasjon er et kystfyr. Med sin dramatiske og spesielle beliggenhet og sine karakteristiske hus er fyrstasjonen et viktig kulturminne. I et landskap med fuglefjell og -fredning er det opplagt at besøkende må vise hensyn til omgivelsene og fugle- og dyrelivet.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Fyrstasjonen er utleid til Ålesund og Sunnmøre Turistforening. Det planlegges å ta den tidligere boligen for betjening (Gamlehuset) i bruk i formidlingssammenheng.

1. Fyrtårnet

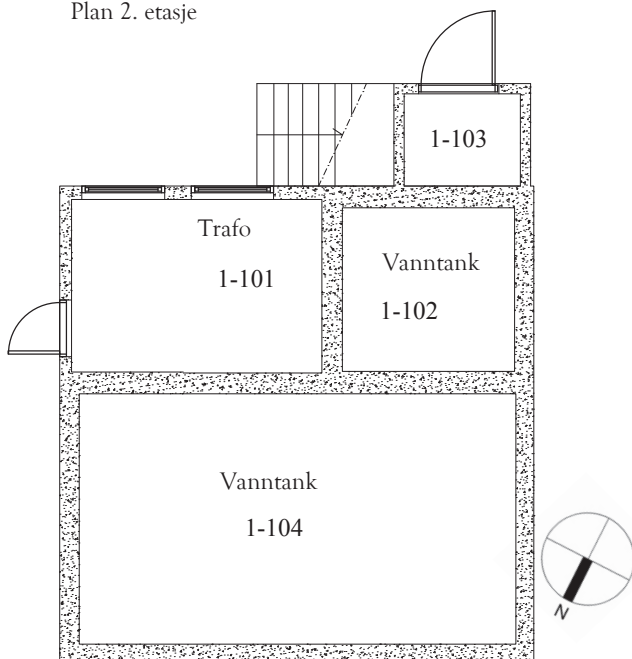
Bygningens navn	Fyr (tidligere plassering av kullfyr fra 1825)	
Askeladden nr.	87254-1	
GAB nr.	179393085	
Byggnr. i fredn.vedtak	1	
Byggeår	1935	
Byggherre	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Fyr og maskinhus	
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør	
Navigasjonsinstallasjon	1. ordens linseapparat	
Bygningsbeskrivelse	Det lave, firkantete fyrtårnet har en grunnflate på 7 x 7 meter og er bygd i betong. Tårnet har samme plassering som det tidligere kullfyret. Lyktehuset er bygd i støpejern og har kjegleformet tak. Betongveggene er malt hvite og lyktehuset er malt rødt. Fyret har 1. ordens linseapparat.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell og stein 2. Fundament: Betong på fjell 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Støpt betong 7. Ytterdører: Panelt og isolert ramtredør, labank tredør og aluminiumsdør. 8. Vinduer: Støpejernsvinduer. 9. Tak: Galleri med flatt betongtak. På lyktehus: kjegleformet metalltak med armert polystyren og epoxybelegg. 10: Taktekking: Dekke på betong / malt platetak. 11. Takrenner og nedløp: Liten metallrenne over fyrlykt. Drenering fra galleri gjennom betongbrystning. 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Reisverk i 2. etasje. Betongskiller i 1. etasje. 16 Etasjeskiller: Støpt betong 17. Innvendige trapper: Betong / stål 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Lufteluker / ventilasjonshetter i yttervegg. 20. Galleri og balkong: Kvadratisk støpt betonggalleri med brystning. 21: Diverse. Stangjersrekkverk på utvendig trapp.	
Endringshistorikk	Fyrlykt opprinnelig flyttet fra gammelt støpejernstårn. Fyret (med maskinhus) fremtrer som ganske autentisk med mye originalt. Noen ytterdører skiftet.	
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.	

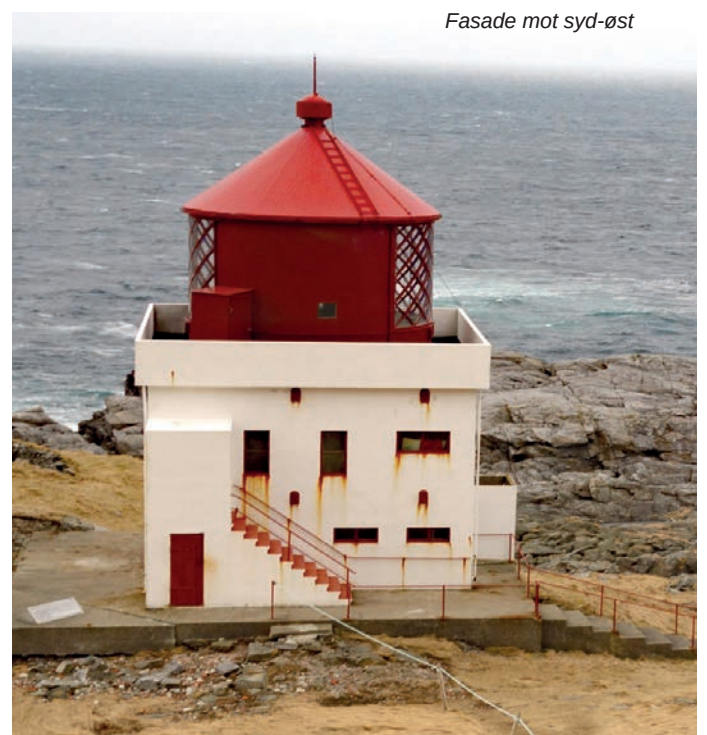
Plan 3. etasje / fyrlykt

Plan 2. etasje

Plan 1. etasje

2 foto fra fyrlykt, 1-301.

Trapp opp til
fyrlykt.

Oppholdsrom
1-202

Fra gang

Maskinrommet 1-203

Maskinrommet 1-203. Foto: Kystverketsmusea 2010

Over og til høyre: Fra fyrlykt, detalj av skjerming og lyskilde.

2. Tårnfot av tidligere støpejernstårn

Bygningens navn	Tårnfot av tidligere støpejernstårn fra 1858	
Askeladden nr.	87254-2	
GAB nr.	179420120	
Byggnr. i fredn.vedtak	2	
Byggeår	1858	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Fyrtårn	
Fredningsomfang	Fredningen gjelder tårnfotens eksteriør samt interiør mht opprinnelig hovedstruktur / romfordeling.	
Bygningsbeskrivelse	Tårnfoten av det tidligere støpejernstårnet fra 1858 er 8 meter høyt. Tårnet har en døråpning mot øst.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 3. Grunnmur: Betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Støpejern 7. Ytterdører: Døråpningen er spikret igjen 8. Vinduer: 9. Tak: . 10: Taktekking: 11. Takrenner og nedløp: 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: 14. Halvtak og skråtak: 15. Innervegger: 16 Etasjeskiller: 17. Innvendige trapper: 18. Piper og ildsteder: 19. Luker og ventilasjon: 20. Galleri og balkong: 21: Diverse	
Endringshistorikk	Øverste del av tårn(foten) flyttet til Sklinna.	
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av tårnfoten.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Bygningen er fredet, og det bør i dette tilfellet ikke vurderes tilbakeføring.	

Over: Sokkelen på tårnfoten og fundamentet.
T.v.: Fasade mot syd.

Under og t.h.: Inngangen sett fra ulike vinkler. Studie av rust.

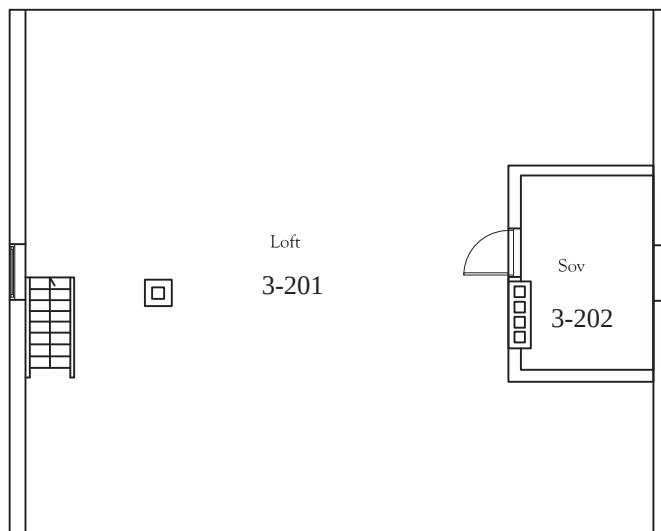
Rest av den gamle trappekonstruksjonen sees så vidt gjennom den gjenspikrete døra

3. Bolig for betjening, tidligere fyrvokterbolig

Bygningens navn	Bolig for betjening, tidligere fyrvokterbolig.	
Askeladden nr.	87254-3	
GAB nr.	179393093	
Byggnr. i fredn.vedtak	3	
Byggeår	Ukjent	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Fyrvokterbolig	
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør	
Bygningsbeskrivelse	Boligen for betjening, den tidligere fyrvokterboligen, har en 12,8 x 10 meter stor grunnmur i huggen stein som er kalket. Boligen er laftet og har saltak. Vinduene er hovedsakelig krysspostvinduer. Vindusrammene er malt hvite og vindskiene er malt røde. På langveggen mot sør har huset to tilbygg med pulttak. Veggene er kledd med hvitmalt, stående panel. Huset har to piper.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Komprimert masse / stein 2. Fundament: Naturstein 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Laftet tømmer med trekledning 7. Ytterdører: Nye (2015) speilfyllingsdører, rødmalte, i boligens 1. etasje. To-føyet speilfyllingsdør i kjeller. Rødmalt. 8. Vinduer: 4 og 6-rams sidehengslet krysspostvinduer med innvendige varevinduer. En-ramsvinduer med ett glass i kjeller. 9. Tak: Saltak med sperrebukker . 10: Taktekking: Altaskifer (lagt i 2015). 11. Takrenner og nedløp: Kobber renner og nedløp 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Skråtak over de to inngangspartiene mot syd. 15. Innervegger: Laftete tømmervegger. 16 Etasjeskiller: Trebjelkelag med golvbord 17. Innvendige trapper: Malte tretrapper. 18. Piper og ildsteder: 2 murte og pussete pipestokker. (Reparert/restaurert i 2015) 19. Luker og ventilasjon: Mindre ventilhetter i yttervegger. 20. Galleri og balkong: Ingen 21: Diverse	
Endringshistorikk	Mht planløsning: Stue i 1. etg er delt i to (soverom/stue). Eksteriørmessige endringer (2015): Taktekkingen er endret/tilbakeført fra eternittplater lagt på 60-tallet, til skifer. Ytterkledning er også tilbakeført, det meste av ytterkledningen er original. Nye takrenner og nedløpsrør i kobber er montert. Inngangsdører mot syd er skiftet og tilbakeført.	
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av boligen. Bygningen er tatt i ny bruk.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Når eller hvis det blir behov for større istandsetting, må det vurderes om eksisterende uttrykk skal videreføres, eller om det skal gjøres en tilbakeføring til et tidligere, dokumentert uttrykk. Tiltaket vil være søknadspliktig.	

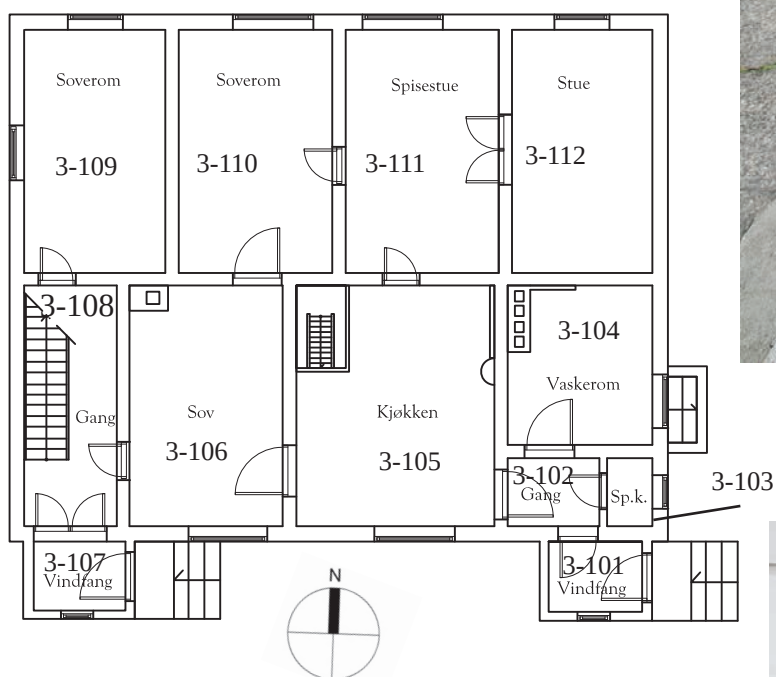
Plan 2. etasje

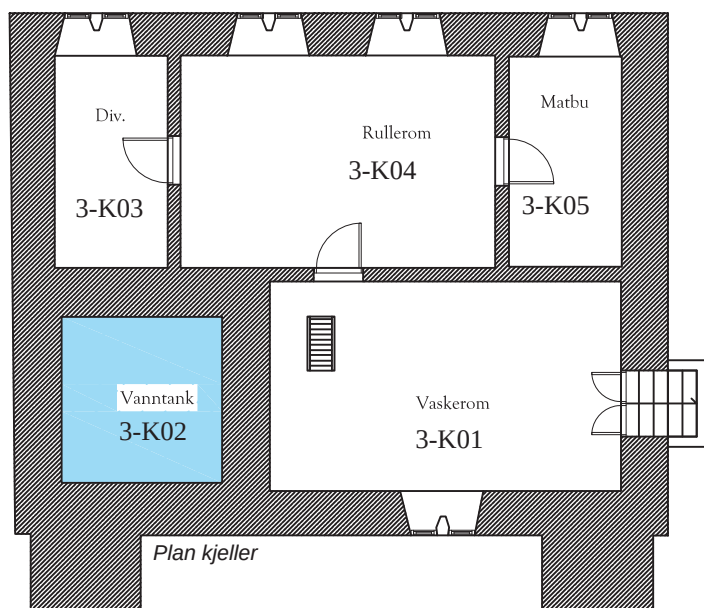
Inngang fra øst

Plan 1. etasje

Inngang til kjeller

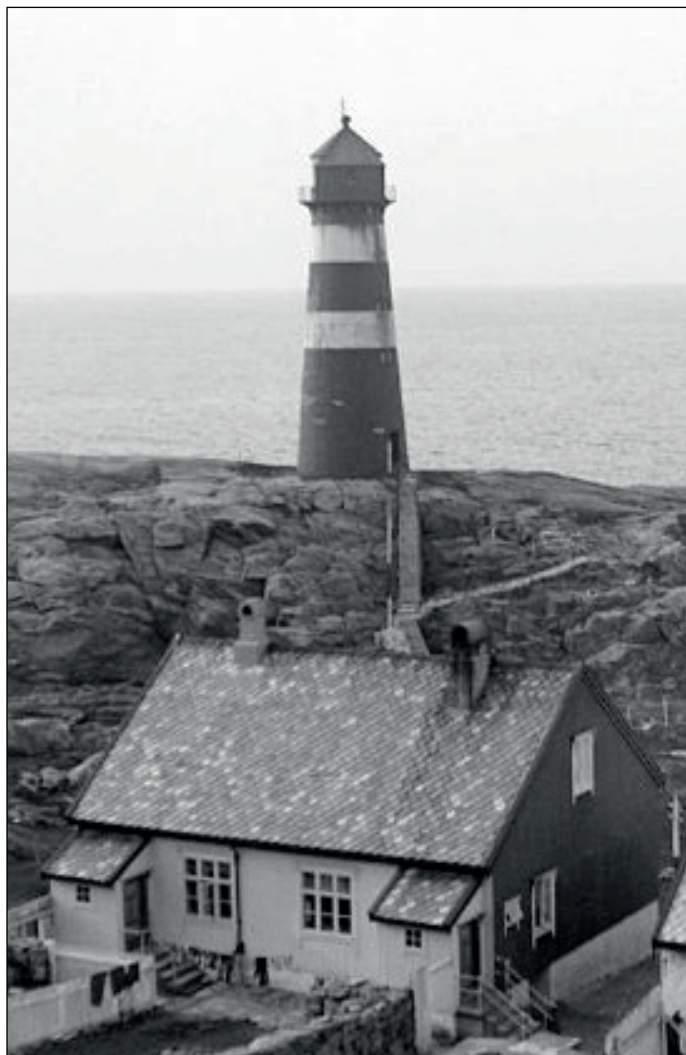

Bildene viser boligen i ulike perioder. Årstall ukjent.

Bildet over viser situasjonen etter 1854, og før 1910.

Nederste bilde viser tårnet etter 1910, da tårnet ble endret.

Over: Fasade mot nord.
Under: Fasade mot vest.

Vinduer mot nord

Under: Fasade mot syd.

Inngangsparti

Under: Vindu i kjeller mot nord

Kjøkkenet før 2016

Kjøkken 3-105, etter 2016

Under, t.v.: Stue og veggens overfleter før 2016.
Under, til høyre: Panelen er eksponert, etter 2016.

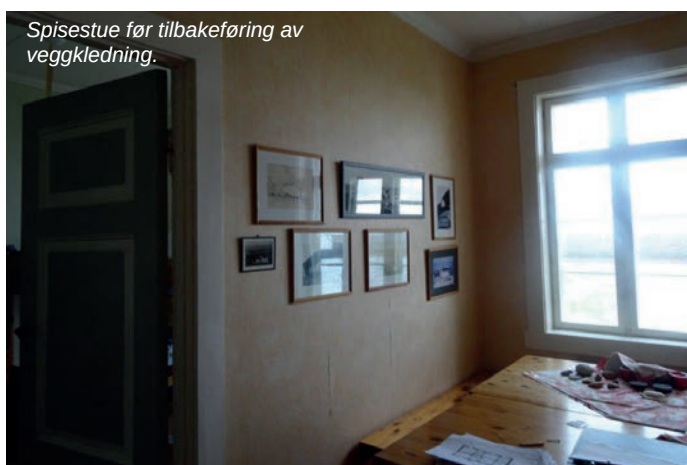
Under: Arbeid med tilbakeføring av veggkledning, fjerning av tapet.
Til høyre og nede til høyre: En bil av tapeten er bevart innrammet sammen med den nye panelte overflaten.

Soverom på loftet

Spisestue før tilbakeføring av veggkledning.

Gang, 3-108

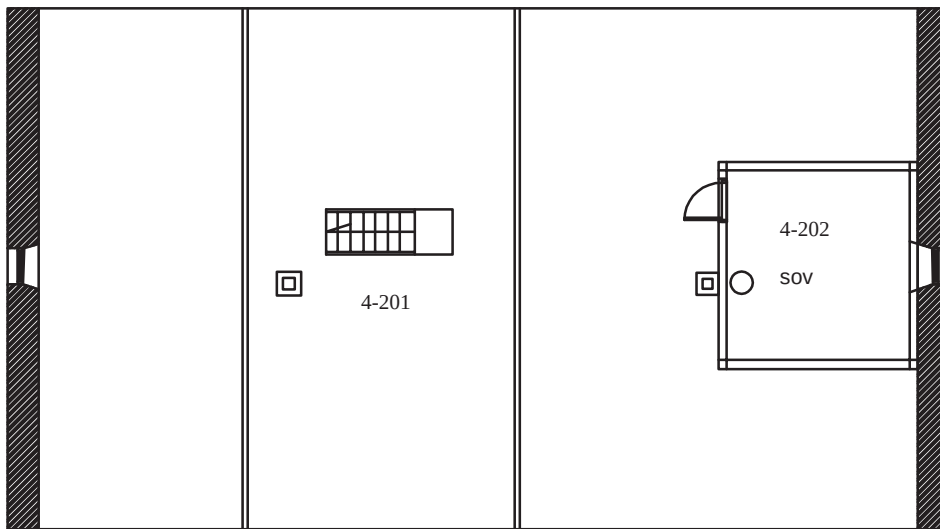

Bildene nederst viser tilbakeføring til panel i spisestue 3-111.

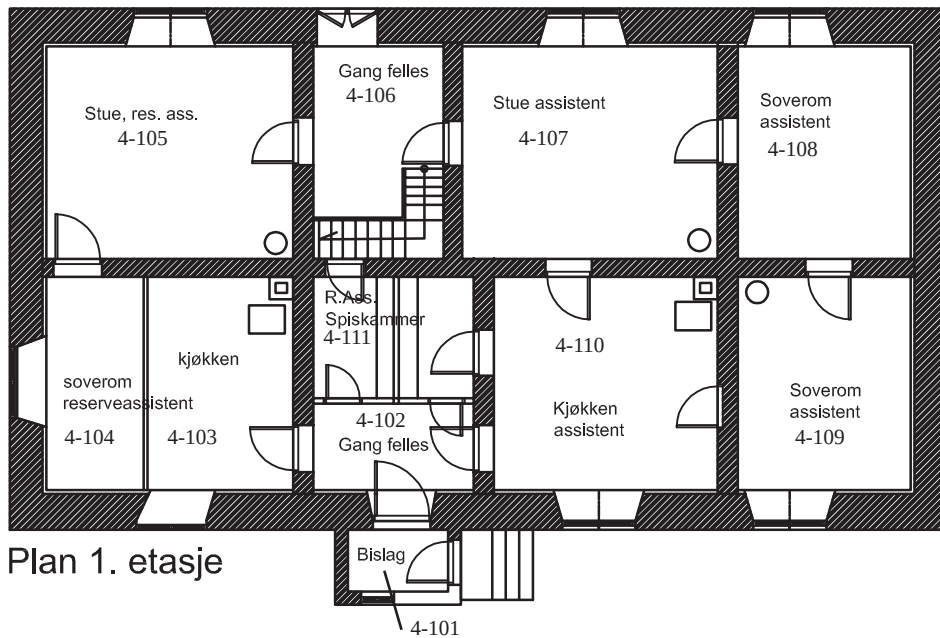

4. Tidligere bolig for betjening

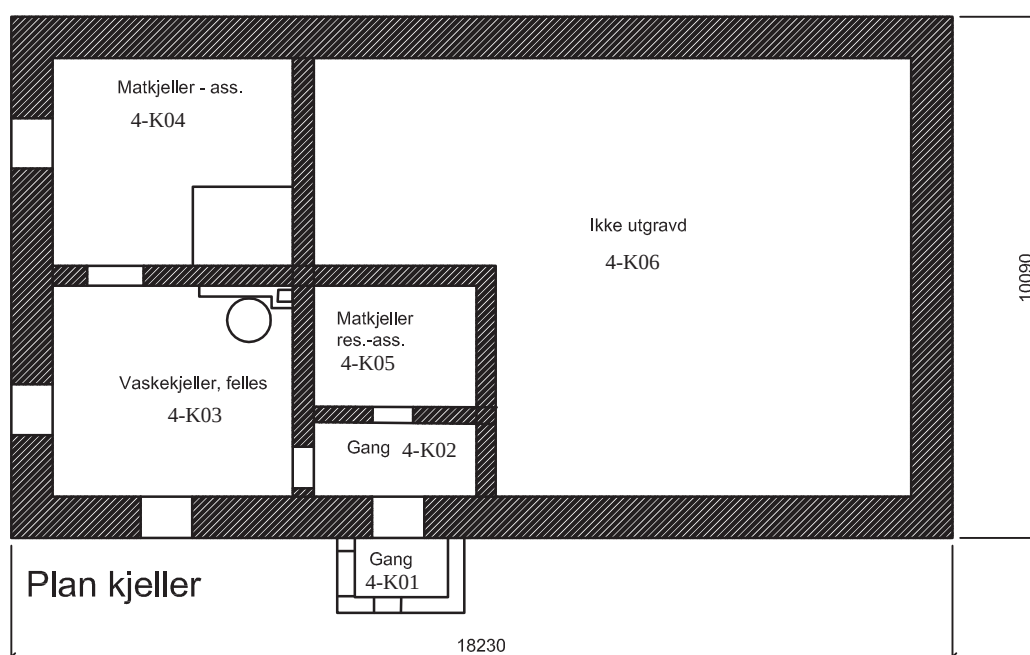
Bygningens navn	Tidligere bolig for betjening	
Askeladden nr.	87254-4	
GAB nr.	179393107	
Byggnr. i fredn.vedtak	4	
Byggeår	Ukjent	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Betjeningsbolig	
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør	
Bygningsbeskrivelse	Den tidligere boligen for betjening er 18 x 10 meter og er bygget i huggen stein. Veggene er kalket. Huset har saltak som er tekket med lappskifer. Vinduene er hovedsakelig krysspostvinduer. Vindusrammene er malt hvite. Vindskiene og dørene er malt røde. Huset har to piper. Boligen har det meste av sitt opprinnelige interiør intakt. I loftkammerset er det veggoverflater med feltinndelt murkonstruksjon. Alle rommene har sitt opprinnelige profilerte listverk.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / stein 2. Fundament: Naturstein 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Naturstein 7. Ytterdører: Labankdør, platebelagt ramtredør, panelt dør. 8. Vinduer: Enkle trevinduer, bl.a. krysspostvinduer med 4 og 6 rammer. 9. Tak: Saltak 10. Taktekking: Lappskifer 11. Takrenner og nedløp: Kobber. 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Lite skråtak over inngang 15. Innervegger: Panelte tømmervegger 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag 17. Innvendige trapper: Lukket tretrapp 18. Piper og ildsteder: 2 murte og pussete piper 19. Luker og ventilasjon: Ingen 20. Galleri og balkong: Ingen 21: Diverse	
Endringshistorikk	Lite er endret i boligen. Huset ble kalket og interiøret restaurert (2014 - 2016) til jubileet 2017. Taket lagt om, nye brukte skiferstein (fra en bygning i Bergen) i 2016, og pipene ble reparert og restaurert. Ny to-fløyet dør mot syd (2015).	
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen har mange store rom. Huset er nå blir satt i god stand, og planlegges tatt i bruk i formidlingssammenheng.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

Plan loft / 2. etasje

Plan 1. etasje

Plan kjeller

Fasade mot syd

Mot øst

Hjørne mot nordvest

Del av fasade mot syd

Bislag 4-101

Kjøkken assistent
4-110

Soverom
assistent 4-109

Stue assistent
4-107

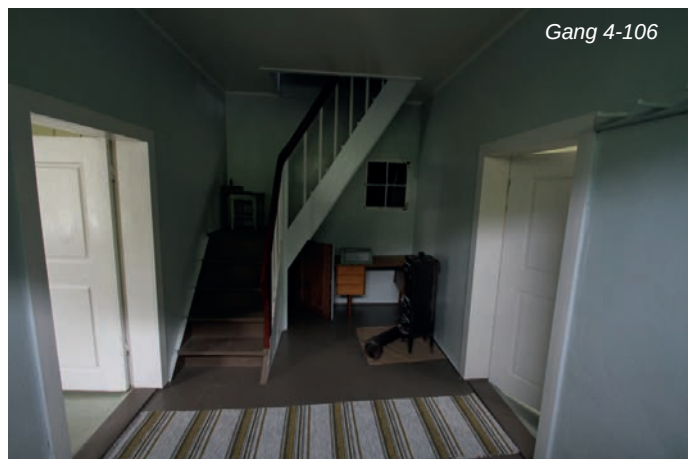
Soverom assistent
4-108

Deler til parafinlampe

Gang 4-106

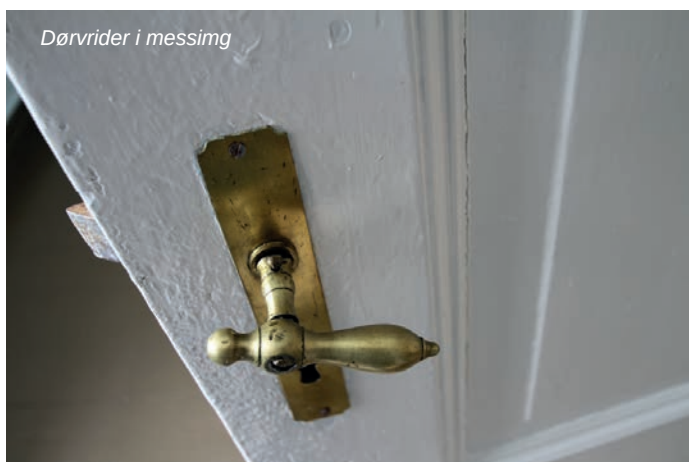
Bildene viser gammel skadet takpuss i soverom 4-108 (rappet) over, og under: nytt tak blir lagt i 2016.

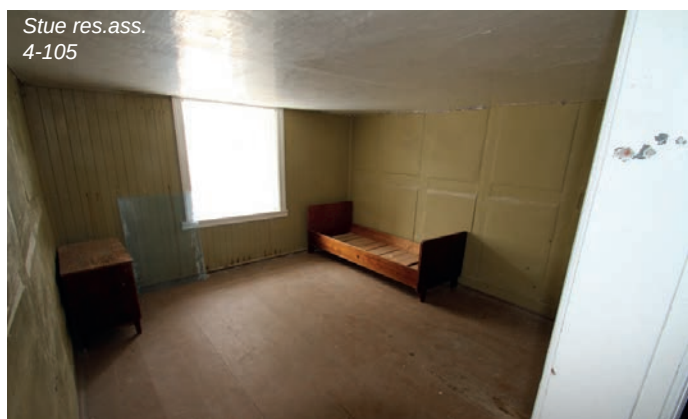
Felles gang 4-106

Dørrider i messing

Stue res.ass.
4-105

Rom i kjeller
4-K04

Vindu i stue 4-107

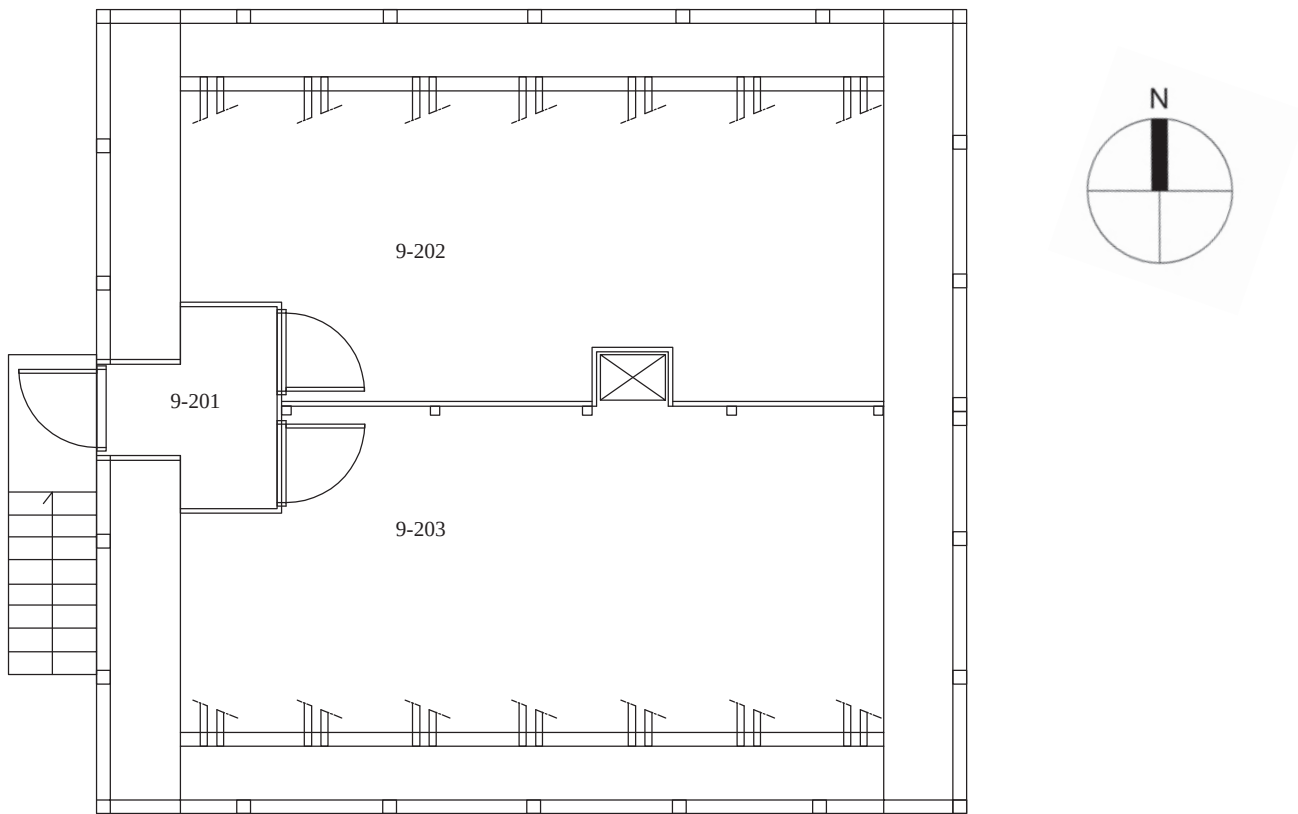
Åpent rom på loft 4-201

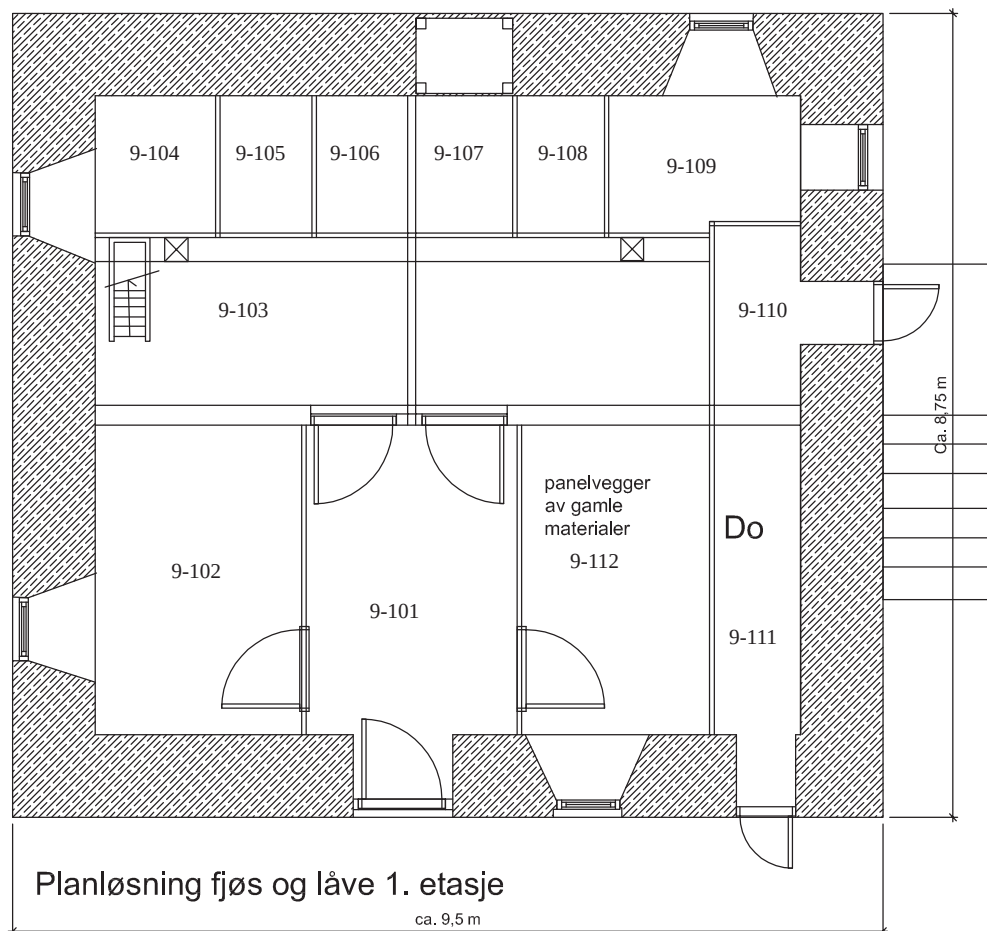
Kjellerrom 4-K04

9. Fjøs og låve

Bygningens navn	Fjøs og låve	
Askeladden nr.	87254-5	
GAB nr.	179393115	
Byggnr. i fredn.vedtak	9	
Byggeår	Ukjent	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Fjøs og låve	
Fredningsomfang	Eksteriør og interiør	
Bygningsbeskrivelse	Fjøset og låven er bygd delvis i huggen stein og delvis i bindingsverkskonstruksjon. Den øverste delen av veggene og mønet er bygd i tre som er kledd med stående, hvitmalt panel. Taket er tekket med rød teglstein. Vinduene har hvitmalt vindusrammer. Vindskiene og dørene er malt røde. På vestre gavlvegg går en utvendig trapp opp til loftet. Mye av den opprinnelige materialbruken og mange detaljer er intakt i fjøset og låven. Det finnes to fjøsrom; et for fyrvokteren og det andre for fyrbetjeningen. Fyrvokterens fjøs har panel på veggene og i taket, mens betjentens fjøsrom har pusset steinmur og synlig bjelkelag. I fjøsrommene finnes det bevarte trebåser og gjødselrenne i gulvet. I dorommet er opprinnelig møblering bevart.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / stein 2. Fundament: Naturstein på fjell 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Utvendige åpne trapper i tre. 5. Gulv på grunn: Jordgulv i kjeller 6. Yttervegger: Huggen stein og bindingsverk 7. Ytterdører: Labank 8. Vinduer: Enkle trevinduer med 3 og 4 glass. Sprosser. 9. Tak: Saltak med sperrebukk-konstruksjon 10: Taktekking: Rød tegl 11. Takrenner og nedløp: Mangler 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk, panelt 16. Etasjeskiller: Tre bjelkelag med bord. 17. Innvendige trapper: Tre 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ingen 20. Galleri og balkong: Ingen 21: Diverse	
Endringshistorikk	Fjøset har antakelig fått en påbygging relativt tidlig etter at det var nybygget. Mye er stadig intakt. (2014 -15) Del av taket lagt om, yttervegger kalket, generell restaurering, utvendig tretrapp reparert.	
Retningslinjer for videre utvikling	Her skal det ikke gjøres bygningsmessige endringer. Det er viktig å ta vare på formidlingspotensialet som interiøret representerer.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

Planløsning fjøs og låve 2. etasje

Planløsning fjøs og låve 1. etasje

Fasader:

Over: mot nord.

Til venstre: fasade mot vest

Nede til venstre: Mot øst

Under: Inngang og del av sydfasaden.

Over: Deler av tidligere takteking ligger som heller på vei til utedoen.

Over: Fra 2. etasje.

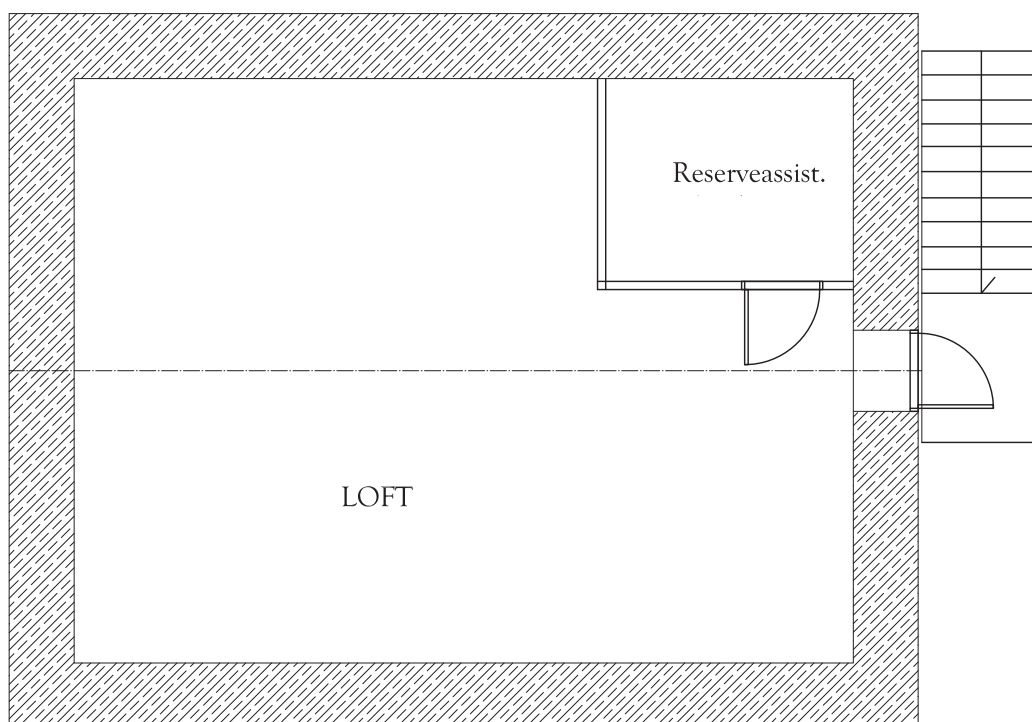
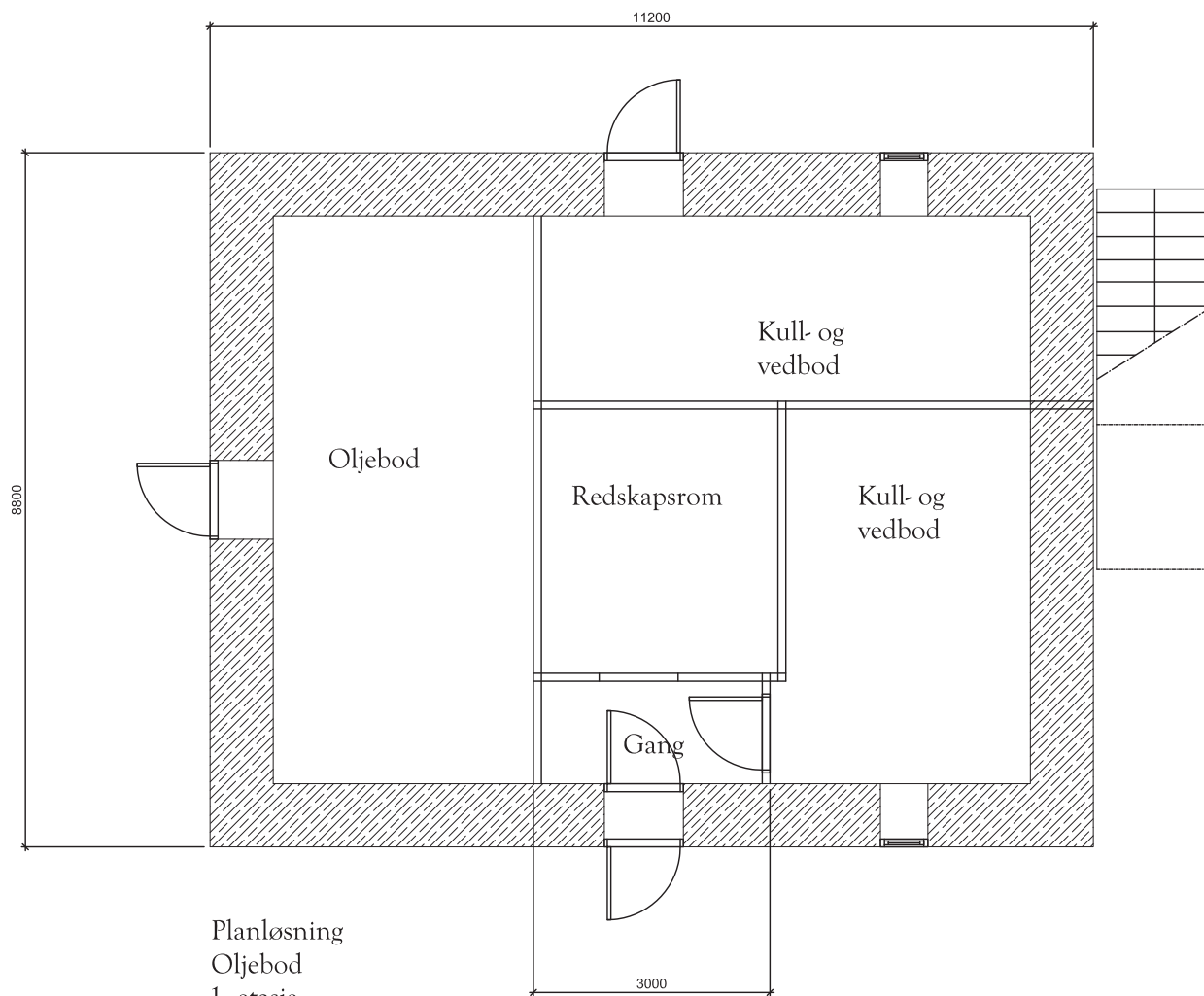

Over og nedenfor: fra 1. etasje, med stall og fjøsrom.

10. Oljebod og vedbod

Bygningens navn	Oljebod og vedbod	
Askeladden nr.	87254-6	
GAB nr.	179393123	
Byggnr. i fredn.vedtak	10	
Byggeår	Ukjent	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Brensellager. Kull / ved / olje / torv	
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.	
Bygningsbeskrivelse	Oljeboden/vedboden er bygd i huggen stein og har saltak. Veggene er kalket, og taket er tekket med rød teglstein. På vestre gavlvegg går en utvendig steintrapp med rødmalt stangjersrekkverk opp til loftsetasjen. (RA).	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / stein 2. Fundament: Ukjent 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Utv. trapp i naturstein 5. Gulv på grunn: Gulvbord av tre. 6. Yttervegger: Naturstein 7. Ytterdører: Labank, rødmalte 8. Vinduer: Enkle trevinduer 9. Tak: Saltak, sperrebind. 10: Taktekking: Rød tegl takstein. 11. Takrenner og nedløp: Kobber 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Panelt bindingsverk. 16 Etasjeskiller: Trebjelkelag 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ingen 20. Galleri og balkong: Ingen 21: Diverse	
Endringshistorikk	Taktekking skiftet. 2014: Taket delvis lagt på nytt, skader reparert, og taket forlenget slik at man fikk utstikk, takrenner og nedløp montert, og bygningen kalket. Vinduer ble restaurert og dører malt.	
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av oljeboden.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

Fasade mot syd.

Fasade mot vest

Mot øst

Mot nord

Over: Bilde fra loftet.

Til høyre: Ytterdør, sett fra innside.

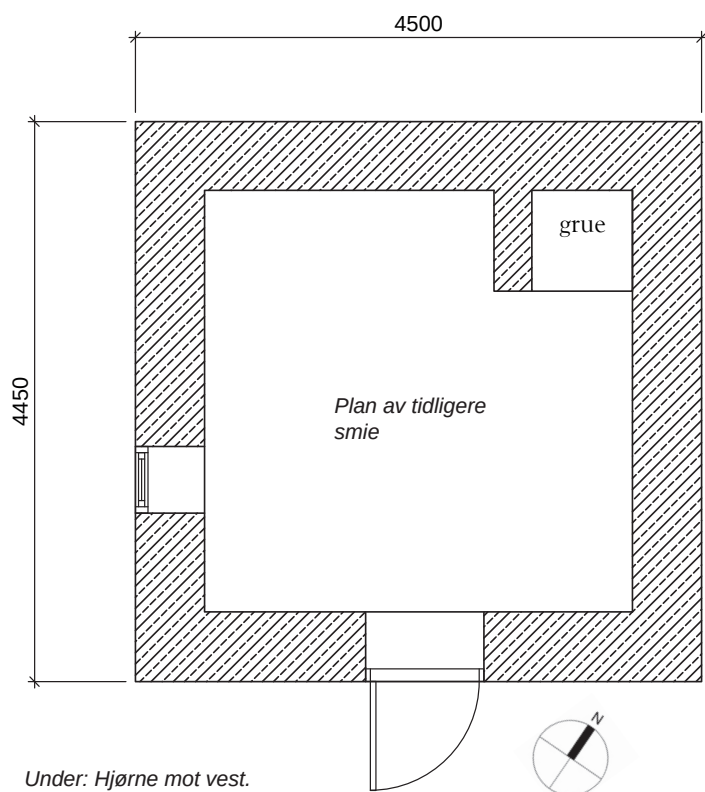

Under: Kull og vedbod

11. Tidligere smie

Bygningens navn	Tidligere smie	
Askeladden nr.	87254-7	
GAB nr.	179420112	
Byggnr. i fredn.vedtak	11	
Byggeår	Ukjent	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Smie	
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.	
Bygningsbeskrivelse	Den tidligere smia er bygd i huggen stein og har pulttak. Veggene er kalket, og taket er tekket med flat, rød teglstein (beverhalestein). Vindskiene og døren er malt røde.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Naturstein på fjell/stein 2. Fundament: Naturstein 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Ingen 5. Gulv på grunn: Jordgulv 6. Yttervegger: Naturstein 7. Ytterdører: Labankdør, rødmalt 8. Vinduer: Enkelt trevindu 9. Tak: Pulttak 10. Taktekking: Beverhalestein av tegl 11. Takrenner og nedløp: Mangler 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Ingen 16. Etasjeskiller: Ingen 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder: Eldre esse / grue 19. Luker og ventilasjon: Ingen 20. Galleri og balkong: Ingen 21. Diverse	
Endringshistorikk	Har ikke vært i bruk som smie på lang tid. 2015: Taket lagt om, pipe bygget opp på nytt. Yttervegger også kalket samtidig.	
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av smia. Egner seg best som historisk dokument.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

Over: fasade mot sydøst.

Under: Mot nordøst

Under: Tak med beverhalestein og nylig restaurert skorstein.

Mot sydvest

Inni smia

Under: Interiør med grue

12. Naust

Bygningens navn	Naust	
Askeladden nr.	Ikke registrert i Askeladden	
GAB nr.	179393077	
Byggnr. i fredn.vedtak	-	
Byggeår	Ukjent	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Naust	
Fredningsomfang	Ikke nevnt i fredningsvedtak under §15, men inngår i områdefredningen, §19.	
Bygningsbeskrivelse	Naustet er av grindverkskonstruksjon kledd med stående tømmermannspanel på gavl. Sidene er kledd med liggende bord. Taket er saltak og det er tek- ket med lappskifer. Port og vindskier er rødmalt. Grindverkskonstruksjonen er sjelden i Kystverksammenheng, og her må det ikke gjøres noen inngrep som kan endre eller ødelegge denne konstruksjonen.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / stein 2. Fundament: Naturstein ringmur 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: støpt betong. 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Grindverk med trekledning 7. Ytterdører: Dobbel port, labank. 8. Vinduer: Et enkelt trevindu med to glass mot nord. 9. Tak: Åstak med bordtro. 10: Taktekking: Lappskifer 11. Takrenner og nedløp: Mangler. 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Lett bordvegg mot skut. 16 Etasjeskiller: Ingen 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Ingen 20. Galleri og balkong: Ingen 21: Diverse	
Endringshistorikk	Naustet ble skadet i storm 1998. Gjenoppbygging ble foretatt etter Riksanti- kwarens anvisninger i 2001. Primærkonstruksjonen, grindverket var igjen etter stormen, men kledning og taktro ble lektet om, og taket fikk ny skifertekking. Det ble også laget nye dører etter de gamle. Det ble også boret ned jern for å forankre naustet til fjellet.	
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av naustet. Det fungerer bra som naust. Grindverkskonstruksjonen er sjelden i Kystverksammenheng, og her må det ikke gjøres noen inngrep som kan endre eller ødelegge denne konstruksjonen.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Naustet er ikke omfattet av §15, men Kystverket ønsker å forvalte bygningen som om den var eksteriørfredet, og interiørfredet mht opprinnelig hovedstruktur / romfordeling. Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

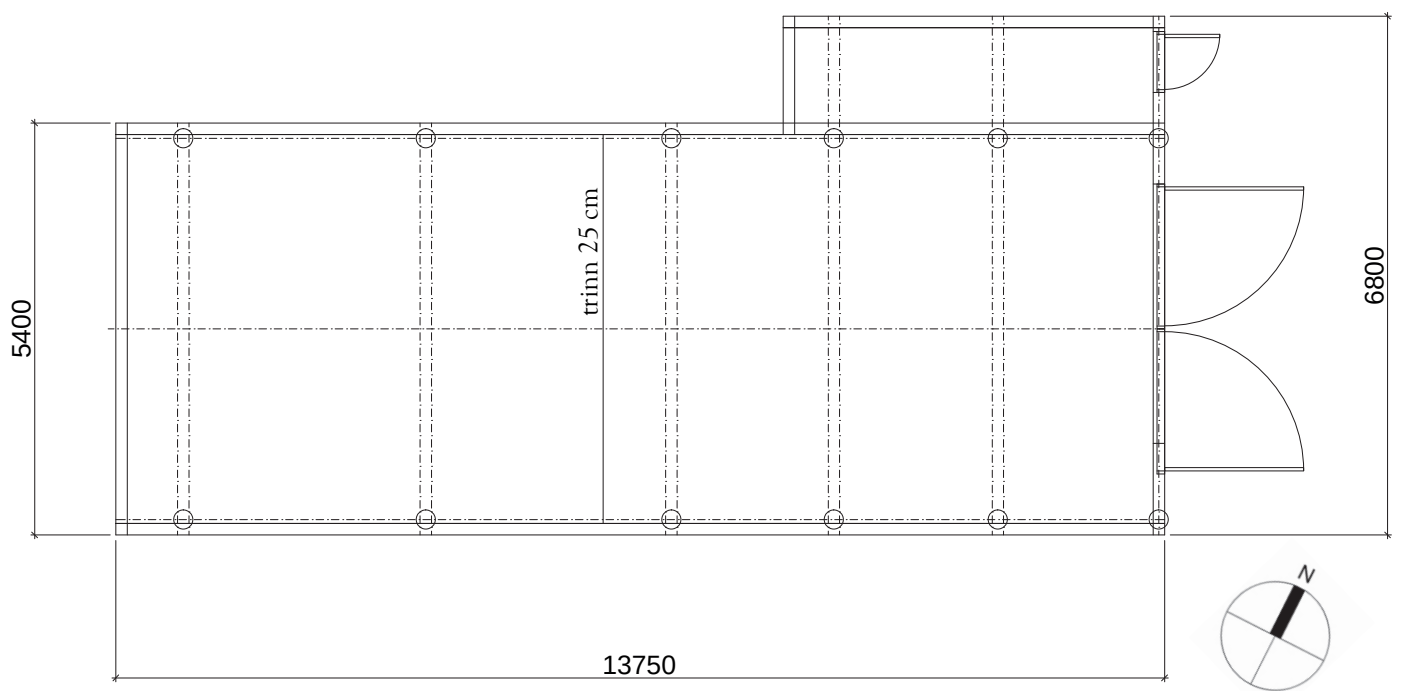
Naustets sydlige hjørne

Til venstre: Port mot nordøst.

Under: Hjørne mot øst.

Det fredete området

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:

Omfanget av fredningen: Fredningen omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner §19. Fredningen omfatter deler av eiendommen på gnr. 10 bnr. 2. Områdegrensen går fra det høyeste punkt på fjellet sør for fyrstasjonen og ned til vikene henholdsvis vest og nordøst for fjelltoppen. Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på kart datert 26. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel. Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som murte steingjerder rundt hagen, flaggstang og oppmurt gangvei med rødmalt stang-jernsrekkverk mellom fyret og bolighusene.

Formålet med fredningen: Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

Kystverkets kommentarer:

Skjøtsel av området: Ved skjøtsel av uteområdet skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon. Eventuell ny beplantning skal ikke tilføre planter som ikke hørte hjemme på fyrstasjonen da den var bemannet.

Skilting: All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner.

28.06.2012

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger	SUM
Sørøst	20	i Kystverkets eie	8	i Kystverkets eie	28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Twistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkklasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindenes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Felstein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slätterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svingøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavnes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vinglela		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmåsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyen				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værdøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				
					Tils.
Totalt antall	68		46		114

VÅR REF.
99/1102-EL 14
Ark. B-312

VÅR DATO

28 JUNI 2001

Likelydende brev til:

- Kystdirektoratet
- Kystverket 3. distrikt
- Herøy kommune
- Møre og Romsdal fylkeskommune

**RUNDE FYRSTASJON – GNR. 10, BNR. 2
STATEN V/ KYSTDIREKTORATET – HERØY KOMMUNE**

**VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER
§§ 15 OG 19, JF. § 22**

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jf. § 22, fatter herved Riksantikvaren vedtak om fredning av Runde fyrstasjon i Herøy kommune.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 29. mai 2000.

Omfanget av fredningen

Fredningen omfatter fyrtårnet med fyrlykt og øvrige bygninger på fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 15:

1. Fyr (tidligere plassering av kullfyr fra 1825)
2. Tårnfot av tidligere støpejernstårn fra 1858
3. Bolig for betjening, tidligere fyrvokterbolig
4. Tidligere bolig
9. Fjøs og låve
10. Oljebod og vedbod
11. Tidligere smie

Tallene refererer seg til vedlagte kart fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson, Oslo 1986), vedlegg 2.

Fredningen gjelder eksteriør og interiør av fyrtårnet, boligen for betjening (bygning nr. 3), den tidligere boligen (bygning nr. 4), fjøset og låven (bygning nr. 9), og de øvrige bygningenes eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Riksantikvaren

Dronningens gate 13

Postboks 8196 Dep, 0034 Oslo

Telefon: 22 94 04 00 Telefaks: 22 94 04 04 E-post: riksantikvaren@ra.no

Fredningen omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter deler av eiendommen på gnr.10 bnr. 2. Områdegrensen går fra det høyeste punktet på fjellet sør for fyrstasjonen og ned til vikene henholdsvis vest og nordøst for fjelltoppen.

Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 26. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel, vedlegg 1.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Runde fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningen av bygningenes eksteriør skal sikre anleggets opprinnelige arkitektur. Formålet med fredningen av bygningenes interiør er å bevare rominndelingen, bygningsdeler og overflater som har opprinnelig karakter i fyrtårnet, boligen for betjening (bygning nr. 3), den tidligere boligen (bygning nr. 4) og fjøset og låven (bygning nr. 9), samt bevare de øvrige bygningenes interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Riving

Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. Ombygging

a) Fyrtårn, bolig for betjening, tidl. bolig(nr. 4) og fjøs/låve

Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør.

b) Øvrige bygninger

Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

3. Utskifting av materialer mm.

a) Fyrtårn, bolig for betjening, tidl. bolig(nr. 4) og fjøs/låve

Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

b) Øvrige bygninger

Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring

Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold

Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Det fredete området

Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Delegering av myndighet

I henhold til forskrift av 9. februar 1979 nr. 8785 om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven, kap. 3, § 12, er dispensasjonsmyndighet etter § 19 tillagt den enkelte fylkeskommune.

I henhold til samme forskrift er dispensasjonsmyndighet etter § 15a tillagt den enkelte fylkeskommune, med unntak av bl.a. fredete byggverk i statens eie. Etter forskriftens endringer av 29. mai 2000 kan imidlertid Riksantikvaren overføre dispensasjonsmyndighet etter § 15a til regional myndighet for nærmere detaljerte kategorier av fredete byggverk i statens eie. For tidligere vedtaksfredete fyr er myndigheten allerede overført til fylkeskommunen.

I henhold til forskrift av 9. februar 1979 nr. 8785 om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven, kap. 3, § 12, overfører Riksantikvaren med dette myndighet til å gi dispensasjon fra fredning og fredningsbestemmelser for bygninger på Runde fyrstasjon som er fredet etter kulturminneloven § 15 jf. § 15a, til Møre og Romsdal fylkeskommune.

Runde fyrstasjon med bygninger, anlegg og området rundt skal som helhet forvaltes av fylkeskommunen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør

om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Runde fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeid mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en verneplan for fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart, fyrvesen og kystkultur og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold og reguleringsmessig status

Staten v/ Kystdirektoratet står som eier av Runde fyrstasjon.

Runde fyrstasjon ligger i et område som er avsatt til LNF-område (landbruks-, natur- og friluftsområde) i kommuneplanens arealdel. Dessuten ligger fyrstasjonen innenfor Runde naturreservat som er fredet etter lov om naturvern.

Runde fyrstasjon som kulturminne – beskrivelse av anlegget

Runde fyrstasjon ligger på Runde vest for Ålesund. Fyrstasjonen ble opprettet i 1767 og er et kystfyr. Fyrstasjonen har en lang historie med mange utviklingstrinn. I 1826 ble fyret ombygd til et lukket kullblussfyr, som i 1858 ble erstattet av et høyt støpejernstårn. Kullblussfyret ble slukket som det sannsynligvis nest siste i Europa før Villa fyrstasjon i Nord-Trøndelag. I 1910 ble det satt opp en større lykt på støpejernstårnet, og øverste delen av tårnet ble flyttet til Sklinna fyrstasjon i Nord-Trøndelag. I 1935 ble kullblussfyret sprengt vekk slik at nåværende betongtårn kunne bygges på samme sted. Lykten fra støpejernstårnet ble flyttet over på betongtårnet. Nederste del av støpejernstårnet er bevart. Boliger og uthus ligger

samlet et stykke nedenfor fyrbygningen. Oljebod og tidligere smie ligger ved veien ned mot landingen. Landingsforholdene er vanskelige. Et naust er under oppføring etter at fyrstasjonens to naust ble tatt av storm vinteren 1998. Fyrstasjonen ligger i nærheten av Rundebranden.

Det lave, firkantete fyrtårnet (1) har en grunnflate på 7 x 7 meter og er bygd i betong. Tårnet har samme plassering som det tidligere kullfyret. Lyktehuset er bygd i støpejern og har kjegleformet tak. Betongveggene er malt hvite og lyktehuset er malt rødt. Fyret har 1. ordens linseapparat.

Tårnfoten av det tidligere støpejernstårnet (2) fra 1858 er 8 meter høyt. Tårnet har en døråpning mot øst.

Boligen for betjening (3), den tidligere fyrvokterboligen, har en 12,8 x 10 meter stor grunnmur i huggen stein. Boligen er laftet og har saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med røde aluminiumsplater. Vinduene er hovedsakelig krysspostvinduer med 2- og 3-fags vinduer. Vindusrammene er malt hvite og vindskiene er malt røde. På langveggen mot sør har huset to tilbygg med pulttak. Veggene er kledd med hvitmalt, stående panel. Huset har to piper. I boligens hovedetasje har rundt halvparten av rommene fått nyere overflater, da med de opprinnelige overflatene liggende under. Spiskammers og trapp til andre etasje er opprinnelig. I loftsetasjen er det meste av interiøret opprinnelig.

Den tidligere boligen for betjening (4) er 18 x 10 meter og er bygget i huggen stein. Veggene er malt hvite. Huset har saltak som er tekket med lappskiifer. Vinduene er hovedsakelig 3-fags vinduer. Vindusrammene er malt hvite. Vindskiene og dørene er malt røde. Huset har en pipe. Boligen har det meste av sitt opprinnelige interiør intakt. Bare i ett av rommene har veggene blitt kledd med plater. I loftekammerset er det veggoverflater med feltinndelt murkonstruksjon. Alle rommene har sitt opprinnelige profilerte listverk.

Fjøset og låven (9) er bygd delvis i huggen stein og delvis i bindingsverkskonstruksjon. Den øverste delen av veggen og mønet er bygd i tre som er kledd med stående, hvitmalt panel. Taket er tekket med rød teglstein. Vinduene har hvitmalte vindusrammer. Vindskiene og dørene er malt røde. På vestre gavlvegg går en utvendig trapp opp til loftet. Mye av den opprinnelige materialbruken og mange detaljer er intakt i fjøset og låven. Det finnes to fjøsrom; et for fyrvokteren og det andre for fyrbetjeningen. Fyrvokterens fjøs har panel på veggene og i taket, mens betjentens fjøsrom har pusset steinmur og synlig bjelkelag. I fjøsrommene finnes det bevarte trebåser og gjødselrenne i gulvet. I dorommet er opprinnelig møblering bevart.

Oljeboden/vedboden (10) er bygd i huggen stein og har saltak. Veggene er malt hvite, og taket er tekket med rød teglstein. På vestre gavlvegg går en utvendig steintrapp med rødmalt stangjernsrekkverk opp til loftsetasjen.

Den tidligere smia (11) er bygd i huggen stein og har pulttak. Veggene er malt hvite, og taket er tekket med flat, rød teglstein (beverhalestein). Vindskiene og døren er malt røde.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som murte steingjerder rundt hagen, flaggstang og oppmurt gangvei med rødmalt stangjensrekkverk mellom fyret og bolighusene.

Fyrstasjonen er bemannet.

For nærmere beskrivelse av Runde fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson, Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

I «Nasjonal verneplan for fyrstasjoner» er det gitt følgende vurdering av Runde fyrstasjon:

«Fyrstasjonen er en av landets eldste med en mangfoldig historie som delvis kan avleses i dagens anlegg. De forskjellige bygningene og andre anlegg fra ulike tider, viser flere sider ved driften av fyrstasjonen. Anlegget som helhet har arkitektoniske kvaliteter med de knapt detaljerte og enkle bygningskroppene. Fyrstasjonens rike sammensetning og beliggenheten i de dramatiske naturomgivelsene, gjør Runde til en svært verneverdig fyrstasjon.»

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor finner Riksantikvaren at Runde fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg – både i kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng – at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyrstasjonens mangfoldige historie Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder anleggets verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området, i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Saksgang fram til fredningsvedtak

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 3. distrikt, Herøy kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Tidens Krav og Sunnmørsposten. Det kom ikke inn uttalelser til varselet.

Fredningsforslaget for Runde fyrstasjon ble første gang lagt ut til offentlig ettersyn 25. mai 1999 i Herøy kommune og i Møre og Romsdal fylkeskommune. Møre og Romsdal fylkeskommune behandlet fredningsforslagene for fyrstasjonene i fylket i

kulturutvalget den 23. juni 1999. Kulturutvalget fattet enstemmig vedtak om å tilrå Riksantikvaren – i samarbeid med fylkeskommunen – å vurdere full fredning av de best bevarte interiørene på fyrstasjonene.

Etter å ha vurdert fredningsforslaget på nytt har Riksantikvaren utvidet interiørfredningen på Runde fyrstasjon i samsvar med ønsket fra Møre og Romsdal fylkeskommune. I henhold til lov om kulturminner § 22.2 la Riksantikvaren 1. november 2000 det reviderte fredningsforslaget ut til nytt offentlig ettersyn i Herøy kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune. Riksantikvaren har etter dette mottatt to uttalelser til det reviderte fredningsforslaget:

1. Uttalelse fra Kystverket 3. distrikt i brev av 14. november 2000
2. Uttalelse fra Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 30. november 2000

Kystverket 3. distrikt har ingen innvendinger vedrørende det reviderte fredningsforslaget.

Møre og Romsdal fylkeskommune stiller seg positiv til det fremlagte reviderte fredningsforslaget.

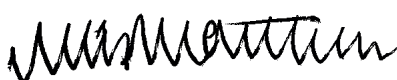
Det reviderte fredningsforslaget ble 20. desember 2000 oversendt Herøy kommune for behandling. 9. mars 2001 fattet kommunestyret i Herøy følgende vedtak:
«Herøy kommune sluttar seg til det reviderte fredningsframlegget for Runde fyr. Kommunestyret føreset at fredinga ikkje får konsekvensar for framtidig bemanning av Runde fyrstasjon.»

På bakgrunn av kommunestyrets vedtak og ovenstående begrunnelse finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Runde fyrstasjon.

Opplysninger om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jf. Forvaltningslovens § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket. Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22,5.

Vennlig hilsen

Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Vedlegg:

- Kart, datert 26. april 1999, vedlegg 1
- Kopi av utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson, Oslo 1986), vedlegg

Gjenpart med vedlegg:

- Miljøverndepartementet
- Møre og Romsdal fylkeskommune, Kulturetaten
- Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavd.

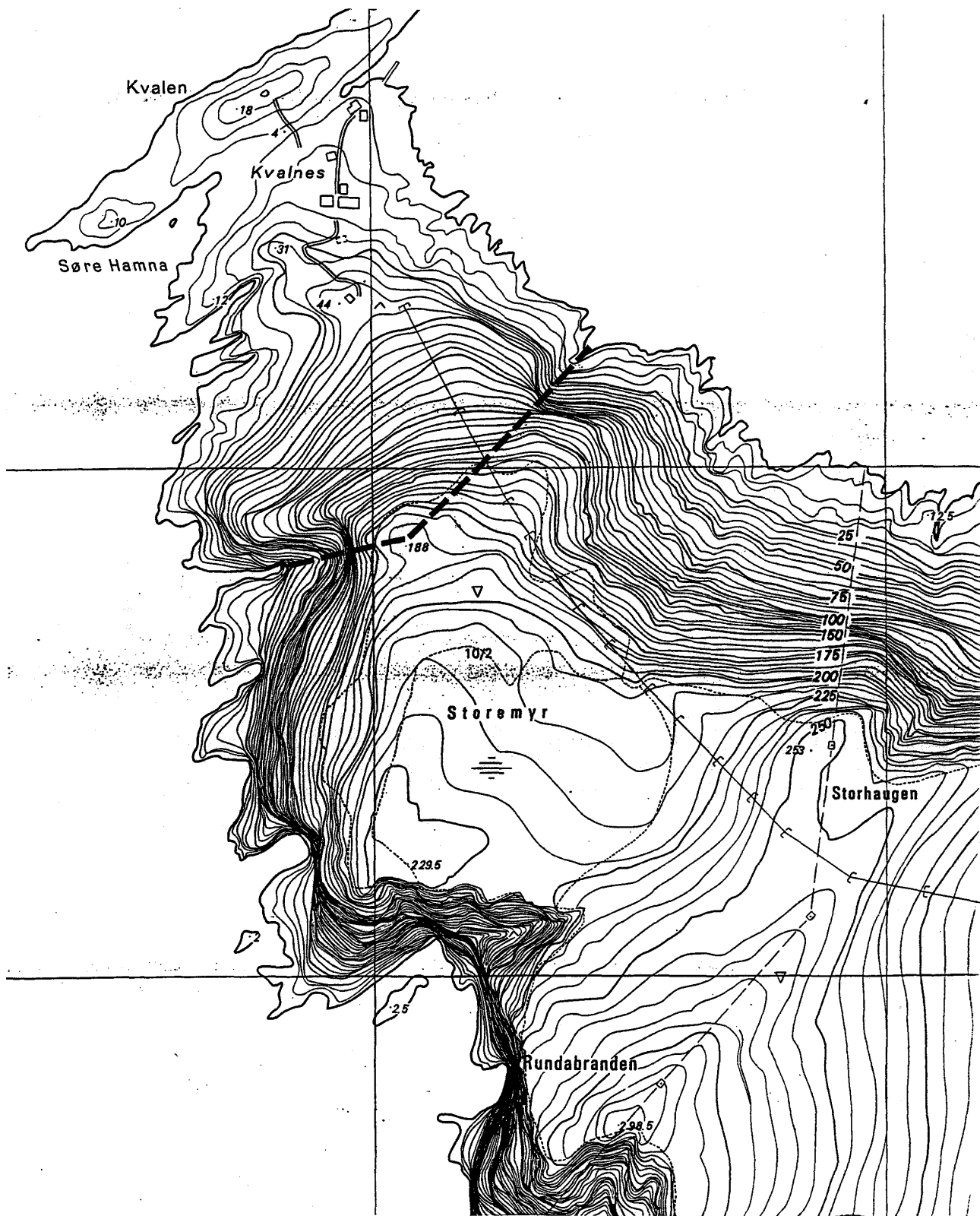
Likelydende brev til:

Kystdirektoratet
Postboks 8158 Dep
0033 Oslo

Kystverket 3. distrikt
Ystenesgt. 41
6007 Ålesund

Herøy kommune
Postboks 253
6099 Fosnavåg

Møre og Romsdal fylkeskommune
Julsundv.9
6412 Molde

RUNDE FYRSTASJON - GNR. 10 BNR. 2 (STATEN V/ KYSTVERKET)
HERØY KOMMUNE

----- AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

26. APRIL 1999, RIKSANTIKVAREN

Mikael Mørk

Runde fyrstasjon

(tidligere Rundø og Rundøy)

BELIGGENHET:

På øyas nordvestpynt, ca. 30 km vest for Ålesund. 62 24,8 5 35,3. G.nr. 10, b.nr. 2, Herøy kommune

OPPRETTET:

1767 privat, 1807 statlig

FYRBYGNING:

Lavt hvitt steintårn

LYSKARAKTER:

Økk. Sektorer: 3 hvite, 5 fargede

LYSSTYRKE:

200 200 cd (1. orden)

LYSETS HØYDE:

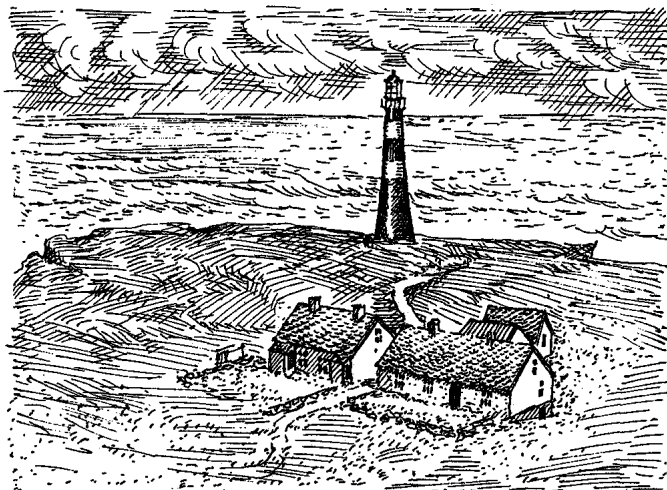
49,5 m over høyvann

LYSVIDDE:

19,0 n mil

BRENNETID:

16.7.—21.5.

Støpejernstårnet som stod på «Kvalen» mellom 1858 og 1910. Tegning etter foto før 1910.

Det som folk flest ennå forbinder med navnet Runde, er antagelig det rike myntfunnet som ble gjort der sommeren 1972. Også i Fyrvesenets historie har det versert rykter om store skatter fra skipsvrak ved Rundes strender. I boken *Fyrdiriks tegner og forteller* beretter C. F. Diriks om «Den store mangfoldighet», som skulle ha forlist med mann og mus og uhørte skatter. Sommeren 1865 bodde Diriks noen dager hos handelsmann Vik i Flåvær. Handelsmannen kunne bekrefte navnet på skipet, og fortalte om en fisker som hadde fått noe tungt på snøret, som så plutselig ble lettere og senere viste seg å hale opp en rusten hank. Videre fortalte han om sølvmynter som i gamle dager skulle ha vært hos folk på Runde. Fyrdiriks antok at det kunne ha vært et fartøy fra den uovervinnelige spanske armada som hadde forlist ved Runde.

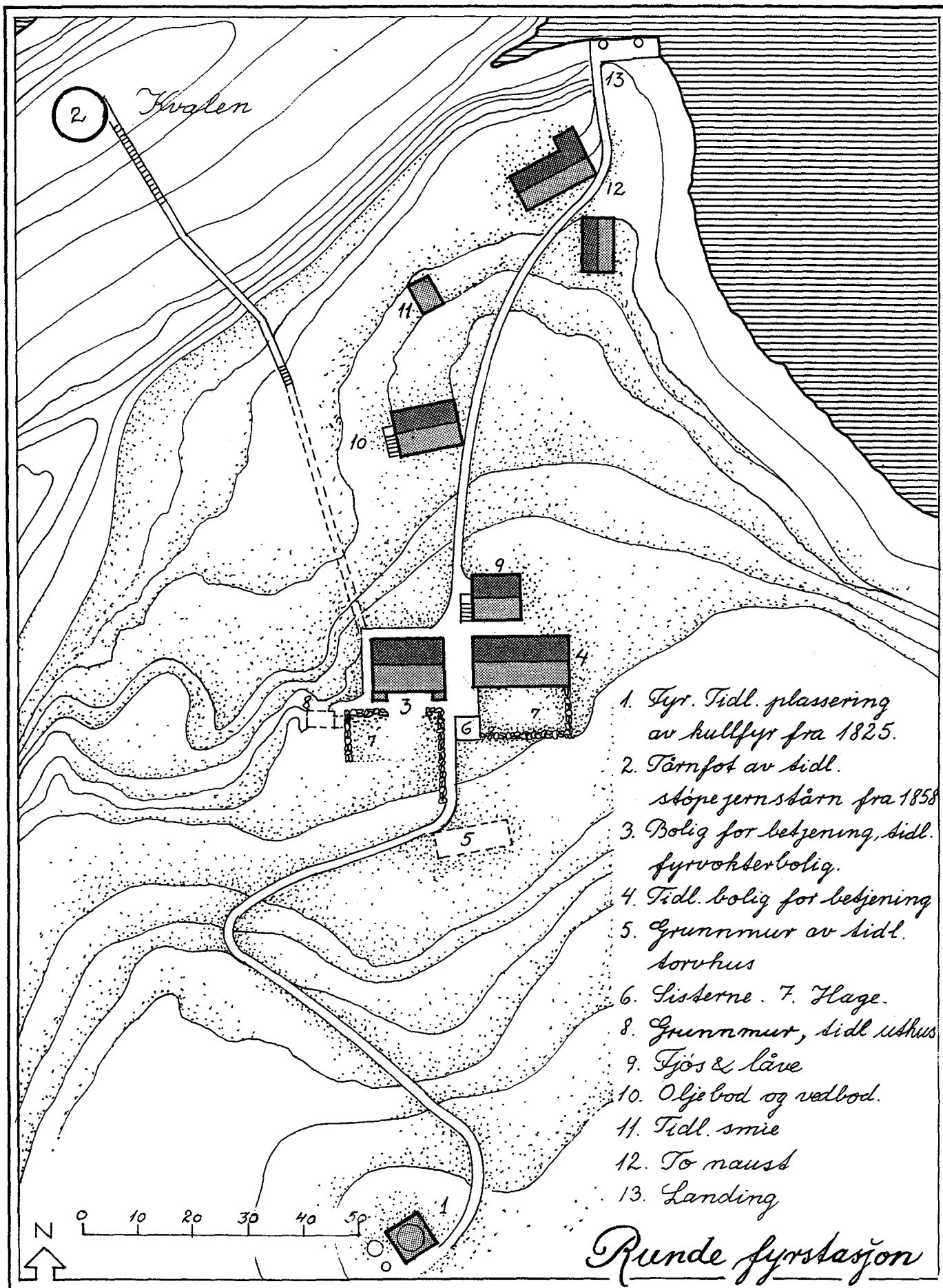
Men det var verken skatter fra «Den store mangfoldighet» eller «Den uovervinnelige armada» som kom for dagen i 1972. Det var myntbeholdningen fra den forliste nederlandske ostindiareren «Akerendam». I en storm den 8. mars 1725 forliste fartøyet ved Goksøyr på Runde, og alle de ca. 200 ombord omkom. Forliset vakte i sin tid stor oppsikt og ble meget omtalt. Bl.a. ble 5 penge-kister av 19 reddet og sendt til Amsterdam. Detaljer om forliset og vrakgods som ble funnet den gang, er nedskrevet og finnes i protokoller ved Sunnmøre sorenskriveri. De tre sportsdykkerne

som fant skatten, hentet opp ca. 6600 gullmynter og ca. 39 000 sølvmynter.

Om farvannet ved Runde er fryktet, er øya et yndet turistmål, særlig for fugleinteresserte. Her finnes Norges sydligste fuglefjell, Rundebranden, med over 30 forskjellige arter, hvorav krykkje og lundefugl dominerer.

Runde fyr ble opprettet i 1767 av P.F. Koren, som på den tid var byfogd i Kristiansund. Fire år tidligere hadde han sendt en søknad til Kongen om tillatelse til «at opsætte et Fyhr paa Rundøe eller andet sted i Trondhjembugt som Deres kgl. Majestet allernaadigst determinerer som bekvemmest». Som gjenytelser for dette mente Koren seg berettiget til å ha inspeksjon og innkassere fyrepenger — 4 skilling pr. lest — av alle skip som måtte passere fyret, for seg og sin familie i 40 år. Sammen med søknaden fulgte anbefalinger fra skippere i Kristiansund, Molde og Bergen. Etter at en rekke autoriteter hadde hatt søknaden til uttalelse, ble kommentarene sammenfattet i en betenkning. Denne konkluderte med at søknaden ikke kunne anbefales, da den syntes å være mer til personlig vinning enn til allmenn nytte. Men Koren gav seg ikke så lett. Han reiste selv til København og fremførte sin sak.

Ved et kgl. privilegium den 24. februar 1767 fikk Koren rett til å opprette et fyr på Runde. For seg og sine arvinger skulle han i 40 år ha rett til å oppebære en avgift på 4 skilling pr. lest av fartøyer som ble ekspedert fra tollsteder i Trondheim, Kri-

Tegning etter kroki fra 1954.

Runde fyrstasjon sett fra «Kvalen». Foto 1981.

stiansund og Molde og av alle skip som ble klarert ut fra Bergen til havner i Nord-Norge eller til Arkangelsk. Nordlandsjekter og lignende fartøyer var fritatt for å betale avgiften.

Tomt og brenne til fyret samt arbeidshjelp ble skaffet til veie ved at Koren kjøpte Goksøyr gård.

Fyret ble tent den 1. september 1767. Fyrgryta, som var dobbelt så høy som de vanlige fyrgrytene, ble plassert på en steinfot direkte på fjellet i 462 fots (145 m) høyde over havet. Fyrgryta veide mellom 200 og 300 kilo, og var antagelig så stor for at den skulle ta tilstrekkelig torv og dessuten kunne stå støtt uansett værforhold. Et kullskur og en liten vaktstue ble satt opp på fjellet ved fyret. Fra et lite vindu i vaktstuen kunne opppasseren passe fyrlyset. Et større kullskur ble satt opp nede ved stranden.

De fire oppsitterne på Goksøyr var forpliktet til å skjære nødvendig torv. Forbruket av kull var på 120-150 tønner pr. år. Når fartøyene skulle losse, ble tønnene kastet på sjøen fordi det ikke fantes noen brukbar losseplass. Folkene fra fyret måtte da ut i sjøen og redde tønnene i land. Transporten av kull opp til fjellet var også et slit, og da mest for

hester. Kullene ble kløvet på hesteryggen. Det meste hesten klarte opp de bratte kleivene, selv på beste sommertid, var 3/4 tønne, og med høyst tre turer pr. dag. Ikke rart at det ble spart på kullene og fyrt mest med torv. Men torv er dårlig brensel for et fyr, og det kom mange klager fra de sjøfarende på grunn av dårlig lys. Noe av elendigheten skyldtes vel dessuten fyrets beliggenhet hele 145 m over havet, med nedsatt sikt på grunn av skodde og nedbør.

Bare to år etter at fyret ble tent, klaget Koren over de lave fyravgiftene og søkte om å få dem forhøyet. I tillegg søkte han om å få opprette en «Sø-løgt» på Valderhaug og om rett til å kreve ytterligere 4 skilling pr. lest av skip som passerte. Amtmannen som skulle gi sine bemerkninger til søknaden, uttalte at utgiftene som var stipulert til fyrets drift, «er langt over det troverdige». Koren fikk avslag på sin søknad, og på ny reiste han til København for selv å tale sin sak. I 1771 fikk han kgl. res. på at han hadde rett til å kreve 6 skilling pr. lest tilsammen for Runde og Valderhaug fyrlys. Nordlandsjekter måtte nå ut med 2 skilling pr. lest i ti-

den 16. august til 1. april, mens «andre Handelsjekter» ble avkrevd 4 skilling.

Klagene på dårlig lys fra Runde fyr fortsatte å komme. Men ikke engang rettslige forhør av de impliserte førte til noe resultat. I 1791 ble kaptein Grove sendt opp fra København for å inspisere fyret. Han rapporterte tilbake til Admiralitetet at fyret brente mest torv og lite steinkull, og at det derfor ikke «gir Blus og Lysning som man kan fordre af et Fyr». Han påtalte videre at Koren, som bodde i Molde, vanskelig kunne føre tilsyn med fyret.

Koren døde i 1793 og hadde i sitt testamente bestemt at dersom fyret ble overtatt av det offentlige ved privilegiets utløp, skulle hans arvinger ha en grunnleie på 100 rdl. årlig for fyr og bygninger. Dessuten krevde han en årlig understøttelse varierende fra 15 til 40 rdl. til åtte navngitte personer.

Etter privilegietidens slutt i 1807 ble Runde fyr overtatt av det offentlige etter en takstsum på 400 rdl. Postmester Randulff i Borgensund ble konstituert som inspektør for både Runde og Valderhaug fyr, med en årlig lønn på 350 rdl. Som oppassere ble ansatt tre leilendinger fra Goksøyr med hver 77 rdl. årlig. De var ansvarlige for å skjære torv og frakte kull fra losseplassen til fyret. Inspektøren fikk en lengre og detaljert instruks, der det

også var tatt inn en paragraf om hans straffeansvar dersom fyret ikke fikk forsvarlig pass.

Ved Runde fyr ble det nå satt opp en ny vaktstue, og de øvrige bygningene ble reparert. Kaptein Fasting, som hadde ordnet de fleste forslag til forbedringer, mente at fyret burde flyttes ned til en lavere avsats mot Kvalen, samt at fyret burde endres til et innelukket kullblussfyr. Men samme år brøt krigen ut, og Runde fyr ble slokt den 26.9. Ved en kgl. res. den 17.1.1808 ble fyrenes tenning og slokking underlagt militær befaling.

Da krigen var slutt, ble fyret flyttet ned til en avsats, slik kaptein Fasting hadde foreslått. Transport av torv fra fjellet foregikk i en ca. 140 m lang trerenne.

Fremdeles ble det klaget på dårlig lys fra fyret, og i 1818 ble oppasserne av fyret anmeldt for «mislig oppassing». Ved en høyesterettsdom i 1824 ble de fradømt sine stillinger.

I 1825 ble fyret ombygd til et lukket kullblussfyr. Det ble ført opp et firkantet ca. 7 m høyt tårn i huggen gråstein, og det nye fyret ble tent høsten 1826. Det ble bygd en bolig for inspektøren, uthus og kullhus, alt av gråstein. Inspektøren fikk 480 spd. i årlig lønn, og var forpliktet til å holde og lønne to oppassere. Dertil fikk han 100 spd. årlig for å

Boliger m.m. sett fra tårnet. Foto 1981.

Den gamle fyrbetjentboligen sett fra syd. Foto 1981.

ordne med transport av kull fra landingsstedet til fyret samt sørge for nødvendig torv og vedlikehold av landingssted og vei.

Selv med denne forbedringen kom det jevnlig klager over fyrets dårlige lys. Fyrkommisjonen av 1851, som i sin innstilling hadde foreslått Runde som det beste sted for et kystfyrt, hadde også anbefalt at fyret ble flyttet ut fra fjellsiden til den nordvestre pynt av øya. Videre hadde den foreslått fyret omgjort til oljefyr.

I budsjetterterminen 1854-57 ble det gitt bevilgning til ombygging av det gamle fyret. I samsvar med fyrkommisjonens forslag ble Kvalen valgt som byggested. Det ble reist et 27 m høyt støpejernstårn, og et 1. ordens fyrlinseapparat ble anskaffet. Fyret ble tent i 1858. Det gamle Runde fyr ble samme år slokt, og delte rekorden med Villa fyr som de to siste kullfyr i verden.

I 1910 ble Runde fyr forandret og forsterket. Det ble satt opp en større lykt, noe som krevde at den øverste delen av fyret måtte tas ned. Det ble fraktet til Sklinna i Nord-Trøndelag og satt opp igjen der. Det nye fyret på Runde ble utstyrt med en rekke fargede og klippsektorer for å lette navigeringen i det vanskelige farvannet. En ny fyrvokterbolig på 12,8 x 10,3 m med fem værelser og kjøkken ble oppført.

I 1935 ble fyret elektrifisert med strøm fra Søre Sunnmøre kraftlag. Fyret ble igjen flyttet, nå tilbake til det tidlige kullfyrets plass under fjellskråningen. Det gamle vakre steintårnet med jernlyk-

ten fra kullblussfyrets tid ble sprengt bort. Et firkantet betongtårn på 7 x 7 m ble bygd på tomten og fyrlykten plassert på taket. I tårnbygget er det maskinrom, verksted og vaktrom.

At det ved Runde fyr gjennom årene oppstod mange problemer for dem som hadde tjeneste der, bekreftes bl.a. av følgende: I «Dagens Nytt» fra 20. april 1924 forteller overingeniør Rode om Runde og Valderhaug fyr, og gjengir en rapport som fyrforvalter Brekke sendte til fyrdirektør Arntzen den 28.10.1847 angående skadene som oppstod under en orkanaktig storm. Her heter det bl.a. «. . . at med den største anstrengelse arbeidede jeg mig med fire tjenere (det vil si paa hænder og føtter) utholdende en regn av jord, sand, kul og stengrus op til fyrtaarnet . . . jeg takker min Gud som har ladet mig fødes i de mindre blide kaar og som følge herav fra den tidligste ungdom har været vant til arbejde, thi uten dette vil jeg visst her være kommet til at segne under vekten av min byrde. Vel kjender Fyrdirektørn speciel mange av dette steds besværligheter, men det er en umulighet at kjende alt uten bestandig at være personlig tilstede. — Jeg har ogsaa ihøst, nemlig 17. august, mistet min beste melkeko, som faldt ned av det høieste på fjeldet, ikke at tale om 2 hunde som siden min ankomst hertil har gaaet samme vei, hvilket alt har tjent ørne og ravne til føde; men jeg skal derfor ikke tape motet, blot tanken paa religionen og mine høie foresattes altid mot mig beviste tilfredshet erstatter mig alt. . .»